

**UNIVERZITA PALACKÉHO V
OLOMOUCI**

Pedagogická fakulta

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Jana Holá

**Analýza dokumentů upravujících primární
prevenci rizikového chování v mateřských
školách Olomouckého kraje**

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny použité zdroje literatury jsem uvedla v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 28. 11. 2021

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování Mgr. et Mgr. Janovi Chrastinovi, Ph.D. za cenné rady, trpělivost a odborné vedení mé bakalářské práce.

OBSAH

OBSAH.....	4
ÚVOD.....	6
1 Primární prevence rizikového chování.....	7
1.1 Úvod.....	7
1.2 Definice a vymezení primární prevence rizikového chování	7
1.3 Členění primární prevence rizikového chování	8
1.4 Realizace primární prevence rizikového chování v mateřské škole	10
2 Rizikové chování.....	16
2.1 Úvod.....	16
2.2 Definice a typy rizikového chování	16
2.3 Vybrané druhy rizikového chování u předškolních dětí v podmínkách mateřské školy	20
3 Problémové chování u předškolních dětí	24
3.1 Úvod.....	24
3.2 Projevy problémového chování	24
3.3 Příčiny vzniku poruch chování a možnosti intervence	25
4 Dokumenty a metodická doporučení k primární prevenci rizikového chování v mateřské škole.....	28
4.1 Úvod.....	28
4.2 Legislativa, metodická doporučení a dokumenty k primární prevenci rizikového chování	28
5 Výzkumné šetření – analýza dokumentů.....	34
5.1 Teoretická východiska	34
5.2 Popis studovaného souboru dokumentů a postup sběru dat.....	34
5.3 Použité metody.....	35

SHRNUTÍ ZJIŠTĚNÍ Z PROVEDENÉ ANALÝZY DOKUMENTŮ.....	45
DISKUSE	46
ZÁVĚR.....	49
SEZNAM LITERATURY	51

ÚVOD

V přísloví jednoho ruského válečníka se praví, že „*Chyby, které se udělají s nástupem vojsk, se během bitvy nedají odstranit.* (Svoboda, 2014)

Když máme děti malé, tak se je snažíme neustále hlídat, aby se nezranily, někde neztratily a byly zdravé. Jak děti rostou, začnou navštěvovat různé školské instituce a my pevně věříme, že jsou v bezpečí, spokojené, naučí se mnoho nových vědomostí, dovedností a zkušeností důležitých pro život. Také si najdou kamarády a budou na školní období rády vzpomínat celý život.

Bohužel situace je někdy zcela jiná. Přibývá agresivních dětí, bezradných pedagogů a nešťastných rodičů. Děti v předškolním období jsou velmi citlivé a některé křivdy, nespravedlnosti a nezájem ze strany pedagogů si s sebou mohou nést celý život.

Z dat pedagogicko-psychologických poraden vyplývá, že dochází k navýšení výrazného počtu klientů, kteří vyhledávají pomoc a obrací se na přeplněné poradny, kde je mnohdy čekací doba více než čtyři měsíce. Přitom je vždy lepší rizikovým situacím předcházet než řešit jejich důsledek.

Již v mateřské škole se můžeme setkat s týráním, zanedbáváním, šikanováním, užíváním návykových látek, vandalismem a agresí. Je tedy velmi důležité, aby děti již v předškolním vzdělávání získaly potřebné dovednosti, znalosti a schopnosti přiměřenou formou jejich věku k podpoře zdraví a prevenci rizikového chování. Vzhledem k těmto skutečnostem je primární prevence rizikového chování velmi důležitá, ale bohužel často podceňována a mnohdy někteří z pedagogů vůbec netuší, jaké intervence a aktivity s dětmi jsou vhodné, jak je systematicky dlouhodobě rozvíjet a jak vypracovat **minimální preventivní program**, který by měla mít každá mateřská škola zpracovaný. Samozřejmě „na vině“ je mnoho okolností, které budou popsány podrobněji v jednotlivých kapitolách. Vzhledem k počtu hodin, které některé děti tráví v mateřské škole (i deset hodin denně), je pedagog někdy jediným člověkem, který může na dítěti poznat změny v chování a adekvátně situaci začít řešit. V tom by měl být pedagogům nápomocen právě **minimální preventivní program**.

Cílem bakalářské práce bylo posoudit formální a obsahové komponenty dokumentů upravujících primární prevenci rizikového chování mateřských škol Olomouckého kraje prostřednictvím dotčených dokumentů jejich webových stránek.

1 Primární prevence rizikového chování

1.1 Úvod

V této kapitole bude popsána primární prevence rizikového chování, její terminologické vymezení, členění a realizace v mateřské škole.

Nyní je primární prevence rizikového chování v České republice ve velkém útlumu. *Z dřívějšího premianta evropských zemí se nyní nacházíme na spodním žebříčku. Je to dáno tím, že jsme se hodně zaměřili na kvalitu. Bohužel primární prevence rizikového chování je také velmi podfinancovaná.* (Miovský, 2021, konference)

Ze zpětné vazby poskytovatelů preventivních programů primární prevence rizikového chování, kteří pracují s dětmi na základní škole, se dozvídáme, že některé děti nemají zažito a upevněno základní povědomí o sociálních dovednostech a návycích. Je to škoda, protože „není na co navázat“, a pokud by primární prevence rizikového chování probíhala i v mateřské škole systematicky, odborně a dlouhodobě, děti by si již odnesly důležité návyky a dovednosti, které by bylo možno dále na základní škole rozvíjet a „stavět na nich“.

Primární prevence rizikového chování samozřejmě v mateřských školách nějakým způsobem probíhá, ale spíše nahodile, nesystematicky a chybí konkrétní metody a postupy. Také by bylo vhodné zvýšit nároky na dovednosti pedagogických pracovníků – učitelů a učitelek mateřských škol, kteří by měli vědět, jak jednat s agresivním dítětem, případně rozpoznat okamžik, kdy je třeba zapojit do řešení více odborníků a profesionální pohled. V primární prevenci rizikového chování je nyní hodně uváděn termín *wellbeing*. Je to stav, ve kterém můžeme v podporujícím a podnětném prostředí plně rozvíjet svůj fyzický, kognitivní, emocionální, sociální a duchovní potenciál a žít spolu s ostatními plnohodnotný život. (Petrenko, 2021, konference)

1.2 Definice a vymezení primární prevence rizikového chování

Pojem prevence pochází z latinského *praeventus* a je odvozen od slovesa *venor*, což znamená *chytit, ulovit* a předpony *prae* – *znamenající napřed*. Půjde tedy o to něco zachytit předem, než se to projeví. (Procházka, 2019)

Základním principem prevence rizikového chování by měla být výchova dětí k tomu, aby vědomě neohrožovaly zdraví své, svých kamarádů nebo spolužáků. Také aby přispívaly k rozvoji vlastní osobnosti, pozitivnímu myšlení, prosociálnímu chování k druhému člověku,

zvládaly zátěžové situace a uvědomily si důležitost zdraví a lidského života. (Burdová, 2019; Miovský a kol., 2015)

Procházka (2019) uvádí, že obecným cílem primární prevence je zaměřit se na jedince, u kterých se rizikové chování ještě neprojevovalo. Ideální je předcházet rizikovosti dříve, než se projeví. Reálně jde o to odložit rizikové chování, aby byl zachován pozitivní vývoj osobnosti v určitém citlivém vývojovém období.

Podle Miovského a kol. (2015) je hlavním cílem prevence rizikového chování předcházet vzniku rizik pro zdraví dětí. Pokud možno, aby se u nich výraznější projevy rizikového chování vůbec nevyskytly. Do prevence patří soubor všech výchovných, vzdělávacích, zdravotních a sociálních intervencí.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (2010; dále jen „MŠMT“) připouští, že pod pojmem prevence mohou být různé intervence, ale vždy s jasně definovaným a specifickým cílem zaměřeným na konkrétní cílovou skupinu. Z teoretického hlediska spojuje primární prevence modely a teorie psychologické, sociologické, pedagogické a biomedicínské. Díky tomu může vysvětlovat a popisovat, jak řešit určitý typ rizikového chování a snižovat vliv rizikových faktorů. (Klinika adiktologie 2019, online).

Z výše uvedeného vyplývá, že jde o obor multidisciplinární. Primární prevencí rizikového chování se kromě MŠMT zabývá také Ministerstvo zdravotnictví a Ministerstvo dopravy České republiky. Vzhledem k tomu, že autorka práce pracuje ve školství, bakalářská práce se bude zaměřovat na školskou primární prevencí.

1.3 Členění primární prevence rizikového chování

Primární prevence rizikového chování je tradičně členěna na *specifickou* a *nespecifickou*. Specifickou prevencí lze dále členit na všeobecnou, indikovanou a selektivní. (Klinika adiktologie, 2019, online)

Nespecifická prevence je soubor veškerých aktivit, které podporují zdravý životní styl a osvojují pozitivní sociální chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času. Jsou to zájmové, sportovní, volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti. Není zde žádný požadavek, který by se zaměřoval na určitý typ rizikového chování. (MŠMT, 2010, online)

Jak uvádějí Bělík a Hoferková (2018), tento druh prevence je užíván v mateřské škole v nejvyšší míře. Důležitá je orientace na vlastní zdraví, a proto by tomuto měly být podpůrné programy také přizpůsobeny. Národní ústav zdraví (2014) doplňuje, že je důležité vytvářet

a pěstovat zdravé návyky a sociální vztahy od předškolního věku.

Vzhledem k tomu, že v mateřské škole se již vyskytují určité typy rizikového chování, je stejně důležitá i *prevence specifická*. Ta obsahuje programy a aktivity, které jsou již specificky zaměřené na předcházení rizikového chování. Zahrnují všeobecnou prevenci, která je určena pro celou populaci. (Klinika adiktologie, 2019, online)

Miovský a kol. (2015) dodávají, že specifickou primární prevencí rizikového chování jsou veškeré intervence a aktivity, které by neexistovaly, pokud by nebyly problémy plynoucí s výskytem určitých forem rizikového chování.

Pole Kliniky adiktologie (2019) ke specifické prevenci rizikového chování patří takové programy a intervence, které jsou zaměřeny již na konkrétní formy rizikového chování. Mnoho dětí je ohroženo vyčleněním z běžné společnosti kvůli možnému „hendikepu“ a vyžadují specifické podpůrné programy.

MŠMT (2010) dále specifickou prevenci člení na *všeobecnou prevenci*, která cílí na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika. Hoferková a Bělík (2017) k této prevenci dodávají, že programy všeobecné prevence ovlivňují i chování, postoje a hodnoty dítěte. Další typ prevence je *selektivní prevence* – ta se zaměřuje na děti a žáky, u nichž lze předpokládat zvýšený výskyt rizikového chování. Nutné je také posílení sociální dovednosti jedinců, jejich komunikace a prosociálního chování. Je také kladen vyšší důraz na odbornou kvalifikaci preventistů. (Hoferková a Bělík 2017) Tam, kde se předpokládá vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problémů v rodině nebo ve škole, se využívá *prevence indikovaná*. Podstatou indikované prevence je, aby byl jedinec do určité skupiny vybrán (indikován) na základě dotazníku, screeningu nebo cílenou diagnostikou. Tato prevence je vhodná pro děti se syndromem ADHD, u kterých bývá častější výskyt rizikového chování v pozdějším věku. (EMCDDA, 2009, online)

V mateřské škole lze využít další typ primární prevence, a to *prevence efektivní* – může být obsažena v intervenci, jako jsou programy, které vedou k vytváření dobrého klimatu ve třídě, posilování prosociálního chování mezi dětmi a žáky, ke zvládnutí stresu, úzkosti, nebo k posilování odvahy. Ideální jsou intervence v menších skupinkách dětí.

Poslední prevencí, kterou zmiňuje MŠMT, je *neučinná prevence* – tento typ prevence by se neměl v žádných školách objevit, protože obsahuje takové aktivity, jako je zastrašování nebo pouhé předávání informací a sledování filmů bez vysvětlení. Dále to mohou být přednášky s bývalými uživateli drog, citové apely a nemožnost zapojení dětí do diskuse s vlastním názorem. (MŠMT, 2010, online)

1.4 Realizace primární prevence rizikového chování v mateřské škole

Základní informace o mateřské škole

Předškolní vzdělávání je v České republice součástí vzdělávací soustavy, která se mezinárodně označuje jako ISCED 0. Je realizováno zejména v mateřských školách, které spravuje MŠMT.

Česká školní inspekce (2020; dále jen „ČŠI“) uvádí, že předškolní vzdělávání je ukotveno v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon).

Mateřská škola je školská instituce, která je určena dětem předškolního věku (Průcha, Kořátková, 2013). Úkolem mateřské školy je doplňovat rodinnou výchovu a poskytovat dítěti dostatek přiměřených a mnohostranných podnětů, rozvíjet jeho osobnost, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví. Také má dítěti usnadnit chápání okolního světa, seznamovat ho s normami naší společnosti a zajistit mu pocit spokojenosti, pohody a bezpečí. (ČŠI, 2020, online) *„Každé dítě by mělo být respektováno jako osobnost, která má své individuální potřeby a zájmy. Důležité je zvolit metody a organizaci výuky tak, aby dítě nabývalo zkušenosti a dovednosti, rozvíjelo sociální schopnosti v dětské skupině a mohlo se tak připravovat na další vzdělávání.“* (Kořátková, 2014)

Vedle tzv. běžných mateřských škol u nás existují i alternativní mateřské školy. Pro prevenci zdraví a zdravého životního stylu byly vybrány dvě alternativní školy, a to Zdravá mateřská škola a Lesní mateřská škola.

Zdravá mateřská škola

Od roku 1995 se v České republice objevuje nový model předškolního vzdělávání inspirovaný Světovou zdravotnickou organizací, který se jmenuje Zdravá mateřská škola. Cílem projektu je rozvíjet zdraví jako nejvyšší hodnotu. V předškolním období se návyky a zkušenosti vytvářejí přirozeně a mají trvalé důsledky. (Opravilová, 2020)

Havlíková (2000) zmiňuje, že při pobytu dítěte v mateřské škole by měli učitelé vytvářet takové podmínky, aby dítě zažívalo tělesnou, duševní a společenskou pohodu. Nejdůležitější je podpora zdraví, vytváření návyků ke zdravému životnímu stylu, pěstování odolnosti proti škodlivým vlivům a předcházení rizikovému chování.

Lesní mateřské školy

Vzdělávání v Lesních mateřských školách klade důraz na vnímání přírody a úcty k ní. Děti tráví v přírodě co nejvíce času, učí se větší samostatnosti a umí lépe odhadovat rizika právě díky prožitým zkušenostem. V přírodě se nachází nekonečné množství podnětů a učení probíhá hlavně prožitkem. (Oprailová, 2020)

Valkounová (2021) uvádí, že lesní mateřské školy jsou velmi vhodné pro děti s problémy v chování, protože mají dostatek pohybu a mohou v přírodě také relaxovat. Vzdělávání dětí v Lesní mateřské škole je možné i pro nevidomé děti, které slyší hlasy zúčastněných a zvuky přírody. Nevyloučila, že by mohly v budoucnu tuto školku navštěvovat i děti s omezením hybnosti.

V mateřských školách je prevence rizikového chování realizována především v rámci budování pozitivního školního a třídního klimatu, důraz je kladen na vytváření vztahových pravidel ve třídě. V tomto období je důležité myslet na vytváření zdravého životního stylu a zdraví jako nejvyšší hodnoty. Při stanovení cílů, které vedou k prevenci rizikového chování, vycházejí mateřské školy z obsahové části Rámcového vzdělávacího programu. Záměry, které vedou k předcházení rizikových projevů chování, by měly mít školy zakotveny buď ve školních rádech, přílohou ve školním vzdělávacím programu. Úkolem mateřské školy je celkově omezovat a eliminovat negativní vlivy prostředí, ze kterého děti přicházejí. K tomu by mělo významně přispívat příznivé klima, které by mělo být v každé mateřské škole samozřejmostí. (ČŠI, 2020, online)

Jak již bylo zmíněno výše, mateřské školy při stanovení cílů vycházejí z obsahové části *rámcového vzdělávacího programu* – ten ukotvuje primární prevenci v jednotlivých vzdělávacích oblastech, jejich dílčích vzdělávacích cílech, očekávaných výstupech a zároveň rizicích, která ohrožují úspěch vzdělávacích záměrů. Primární prevence rizikového chování je například zastoupena v těchto oblastech (RVP PV, 2021):

- **DÍTĚ A JEHO TĚLO** – zaměřuje se na uvědomění si vlastního těla, má zajistit správný fyziologický vývoj dítěte, osvojení poznatků o těle a jeho zdraví, aby neohrožovalo zdraví své ani ostatních dětí. Jde o vytváření zdravých životních návyků a bezpečného chování.
- **DÍTĚ A JEHO PSYCHIKA** – zde jsou zahrnuty poznávací schopnosti a funkce, jazyk a řeč, představitivost a fantazie, myšlenkové operaci, sebepojetí, city a vůle. Patří sem také rozvíjení jazykových dovedností, schopnosti sebeovládání. Dítě by mělo umět vyjádřit své city a také vypěstovat si vztah k sobě samému.

- **DÍTĚ A TEN DRUHÝ** – cílem je podporovat vytváření vztahů dětí mezi sebou a také s dospělým. Dále také posilovat prosociální chování, rozvíjet kooperativní dovednosti, chránit osobní bezpečí a respektovat druhého. Mezi další charakteristiky patří umět se bránit agresivitě a projevům násilí jiného dítěte, v případě potřeby si dokázat říct o pomoc, dodržovat dohodnutá pravidla a spolupracovat s ostatními dětmi.
- **DÍTĚ A SPOLEČNOST** – tato oblast se zaměřuje na soužití s ostatními lidmi, vytváření povědomí o morálních hodnotách a orientování se v sociálním prostředí.
- **DÍTĚ A SVĚT** – v poslední oblasti je pro dítě důležité vytvářet si povědomí o okolním světě, umět se v něm orientovat, poučit se o možných nebezpečích a jak se proti nim bránit (bezpečné přecházení vozovky, netrhat neznámé a jedovaté rostliny, nesahat na neznámá zvířata a při hře na hřišti vědět, jak postupovat při nalezení injekční jehly).

Pražské centrum primární prevence (2015) uvádí v předškolním věku mezi *kompetence podpory zdraví a zdravého životního stylu* sebedůvěru, sebeúctu a sebejistotu. Také u dětí podporovat takové zkušenosti, které jim působí potěšení a radost z pohybových aktivit. Pohybové hry a hraní si slouží k upevnění sebedůvěry. Důležité je, aby si dítě v nesoutěžním prostředí vytvořilo představu o tom, co umí, a mělo pozitivní motivaci k dalším pohybovým aktivitám.

Problematika ochrany zdraví a bezpečnosti v mateřské škole je také zpracována v klíčových kompetencích, a to konkrétně v *kompetenci činnosti a občanské*. Dítě ukončující předškolní vzdělávání by mělo dbát na zdraví své a ostatních, chápat, že všichni jsou si rovni, umět odhadnout rizika svých nápadů a dodržovat stanovená pravidla. Také v Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2021; dále jen „RVP PV“) v kapitole Podmínky předškolního vzdělávání se uvádí, že prostředí mateřské školy by mělo být pro dítě bezpečné, děti by neměly být nuceny do jídla ani ke spánku. V denním programu je důležité respektovat individuální potřeby každého dítěte a dbát na zvýšenou prevenci zdraví.

Svobodová (2010) zmiňuje, že pro prevenci rizikového chování v mateřské škole je nejdůležitější schopnost dětí myslet prosociálně. Vhodné je u dětí rozvíjet schopnost empatie a morálního úsudku. Také dokázat řešit problém z pohledu druhé osoby, znát normy a pravidla. Při práci s dětmi by měl/a jít učitel/ka sám/a příkladem, umět hovořit s dětmi o svých pocitech, chápat emoce druhých osob. Je důležité také respektovat osobnost dítěte, naplňovat jeho potřeby a vytvářet pozitivní zpětnou vazbu.

V tomto věku dítě postupně vyhledává sociální kontakty, vztah k vrstevníkům se mění.

Dítě potřebuje partnera ke hře, ale ještě se učí toleranci a prosociálnímu chování. (Šimíčková Čížková a kol., 2008) Šmelová (2014) zmiňuje *tři etapy socializace u předškolního dítěte*.

V první etapě se dítě identifikuje s matkou a tato etapa je důležitá pro stabilitu vztahů ve společnosti. Ve druhé etapě se objevuje snaha o samostatnost, která dále ovlivňuje morální vývoj dítěte. Ve třetí etapě se dítě postupně začleňuje do širších sociálních vztahů právě nástupem do mateřské školy.

Také prožívání emocí je u dětí velmi intenzivní. Děti na rozdíl od dospělých prožívají své emoce daleko silněji, identifikují se s nimi a neumí se přetvařovat. Pro dítě je důležitá pomoc dospělého, aby dokázalo emoci správně zpracovat. Nejčastěji se děti předškolního věku učí pracovat s emocemi při hrách, kdy posilují své sociální dovednosti, hodnoty, sebevědomí a sebepojetí. (Černý, Grofová, 2017)

Mertin a Gillernová (2010) uvádějí, že prožívání předškolního dítěte je velmi proměnlivé a nestálé. Dítě má neustálou potřebu být aktivní, ale musí mít u toho pocit bezpečí, jistoty, stability a zázemí. Pro některé děti může být těžké vyjádřit emoce slovy. V předškolním věku se teprve vyvíjí komplexní chápání emocí k sobě i k druhému člověku. Sperry (2016) zmiňuje několik schopností, které je třeba rozvíjet. Je to schopnost uvědomit si vlastní mimiku, poznávat emoce druhých lidí podle jejich mimického výrazu, pojmenovat emoce pomocí slov a pochopit jejich význam a regulovat je.

Možnosti intervence

Bohužel k problematice primární prevence rizikového chování v mateřské škole není doposud k dispozici dostatek preventivních programů ani metodik a je to téma stále dostatečně neprobádané. Většina programů je určena pro školní děti s tím, že se „mohou použít“ i pro předškolní děti. Je to například program primární prevence s názvem *Kočíčí zahrada*. Jde o pohádku, ve které žijí v kouzelné zahradě kočky mající různé charakterové vlastnosti. Pro děti předškolního věku je určena také metodika *Zipiho kamarádi*. Metodika se zaměřuje na rozvoj copingových strategií a rozvoji sociálních dovedností, které směřují k tomu, aby se dítě rozhodlo tak, že svým rozhodnutím neublíží sobě ani nikomu jinému.

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže 2019–2027 v kapitole Principy strategie, mimo jiné, uvádí důležitost včasného zahájení preventivních aktivit. Osobnost, názory a postoje se utvářejí v nejranějším věku a čím dříve jsou primárně preventivní programy zahájeny, tím je zajištěna jejich větší efektivita. Ovšem jejich realizace musí být přizpůsobena možnostem, schopnostem, dovednostem, vývoji, zkušenostem a současně věku dětí.

Miovský a kol. (2015) zmiňují, že nejvhodnější doba k zahájení primárně preventivních programů je věková hranice tří let věku dítěte. V předškolním věku se totiž vytvářejí osobnostní postoje, názory, které se formují v raném dětském věku. Čím dříve je prevence zahájena, tím je ve výsledku efektivnější. (Národní ústav zdraví, 2014, online)

Důležitou prevencí v mateřské škole je také *prevence dětských úrazů*. Bohužel úrazů v dětském věku stále přibývá a některé končí bohužel i tragicky. Prevence úrazů je obsažena i v dokumentech mateřských škol a děti by měly získávat dovednosti a znalosti, jak přizpůsobit své chování, aby nedocházelo ke zbytečným úrazům. Nejde jen o prevenci v dopravě, ale i bezpečí v osobní rovině, také o znalosti směřující k přivolání první pomoci. *„Témata, která dětem v rámci prevence vybíráme, by měla být zařazována častěji a opakovaně a musí být přizpůsobena věku dětí. Zároveň je důležité dětem vytvářet bezpečné prostředí.“* (Výchova ke zdraví, 2016, online)

Valkounová (2021) ale uvádí, že děti by se riziku neměly vyhýbat ani v předškolním věku. Strach pedagogů z možného úrazu dětí vede k neúměrnému zkracování pobytu venku (ČŠI, 2020, online). Autorka dále zmiňuje, že některé rizikové situace mohou být zdrojem učení a pokud jsou dítěti z dosahu odstraněna všechna možná rizika, může být pro něj jednou reálný svět mnohem těžší. Když si děti vyzkoušejí některá rizika pod dohledem pedagogů, mohou v budoucnosti lépe odhadovat a vyhodnocovat rizikové situace. Samozřejmě jsou ale situace, kdy malé dítě bez dozoru nechat nesmíme. Například běhat po silnici nebo kolem strmé skály. (Ekolist, 2021, online). Kde tedy najít míru toho, aby se dětem nic nestalo, a přitom se postupně učily vyvarovat všem nástrahám?

„Při sportovních aktivitách se zvyšuje riziko dětských úrazů. Neznamena to však, že bychom měli děti chránit a nabízet klidnější činnosti. Výzkumy dokazují, že dítě, které má málo pohybu, je méně mrštné, méně obratné, tyto děti mají horší fyzickou kondici a tím pádem u něho dochází k většímu množství úrazů. Při rizikovějších sportech by děti měly být poučeny o možných nebezpečích, měly by dodržovat stanovená pravidla a nosit ochranné pomůcky. Děti by v rámci prevence měly být upozorňovány na rizika a někdy není na škodu je trochu postrašit.“ (Státní ústav zdraví, 2015, online).

Fakultní nemocnice Brno vytvořila online portál *detibezurazu.cz*, kde se uvádí, že k nejvýznamnějším faktorům, které ovlivňují úrazy dětí, patří věk. Děti do sedmi let ještě nejsou schopny rozeznávat nebezpečí, škola za ně plně odpovídá a musí dítěti připravit bezpečné prostředí.

„Cílem by mělo být, aby děti dokázaly odhadnout své možnosti, nepřeceňovaly se, ani nepodceňovaly. Je to prevence nejen úrazů, ale slouží i jako posílení postoje k budoucím

stresům a neúspěchům, které mohou nepřipravení jedinci řešit právě zástupným způsobem jako je agrese, užívání návykových látek, alkoholem nebo jiným rizikovým chováním.“ (Pražské centrum primární prevence, 2015)

Shrnutí stavu

Česká školní inspekce ve své Výroční zprávě z roku 2020 uvádí, že i když jsou mateřské školy v menší míře zapojeny do dalšího vzdělávání v oblasti prevence, rodiče na preventivních aktivitách nespolupracují, a nastavenou školní strategii při výskytu šikany má omezený počet škol – *přesto je výskyt rizikového chování za poslední rok v mateřských školách poměrně nízký*. Ale je to trend teprve posledního roku – předchozích letech, podle výroční zprávy 2018–2019 ČŠI, měl výskyt rizikového chování v mateřské škole vzestupný charakter. V tomto roce došlo k výraznému zvýšení rizikového chování v mateřských školách.

Ve zprávě se dále uvádí, že důvodem mohou být krizové situace v rodině, nedostatečné zkušenosti pedagogů, jak řešit výchovné problémy dětí, a hlavně vysoký počet dětí na třídách. Pražské centrum primární prevence (2015) jako preventivní aktivity v mateřské škole doporučuje prožitkové učení, kdy se dítě učí hlavně prožitkem a zkušeností. Také samo při spontánních hrách získává sociální zkušenosti v interakci s vrstevníky, kde si buduje své postavení. Vhodné je zařazení dramatické výchovy, kde si děti mohou vyzkoušet různé role a vžít se do pocitů druhé osoby. Pro posílení prosociálního chování mohou děti společně něco vytvořit. Může to být například společná kresba dětí nebo společná stavba. Pokud děti mají společný cíl, na kterém se musí domluvit a spolupracovat, nebudou si bořit navzájem vytvořené společné dílo.

2 Rizikové chování

2.1 Úvod

V této kapitole bude popsáno rizikové chování nejdříve ve všeobecné rovině a následně budou popsány vybrané typy rizikového chování, které se nejčastěji vyskytují v mateřské škole, resp. u dětí tyto školy navštěvující. Zdroje jsem se snažila vyhledat co nejvíce aktuální, protože nejen vzhledem k situaci s opatřením Covid-19 se změnil výskyt rizikové chování. Například více než kyberšikana je v primární prevenci rizikového chování více prioritním tématem nadužívání moderních technologií i v předškolním věku. Děti „na mobilu a mobilních zařízeních“ tráví i šest hodin denně, což několikanásobně překračuje doporučení Světové zdravotnické organizace.

2.2 Definice a typy rizikového chování

„Rizikovým chováním rozumíme chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost“ (Miovský a kol., 2015, s. 28) Tuto definici jsem zvolila, protože ji převzalo i MŠMT v Národní strategii primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027. Podle Miovského (2015) můžeme vzorce chování rozlišovat. Označuje tím soubor fenoménů, které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi.

MŠMT (2010) uvádí, že primární prevence rizikového chování u žáků se zaměřuje prioritně na předcházení rozvoje rizik, které směřují zejména k následujícím rizikovým projevům v chování žáků: agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, záškoláctví, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling, rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů, sexuální rizikové chování a negativní působení sekt.

Miovský a kol. (2015) pak zařazují v širším pojetí další dva okruhy rizikového chování. Jde o poruchy a problémy spojené se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte, druhým okruhem pak je spektrum poruch příjmu potravy.

Procházka (2019) uvádí, že po roce 2010 byl vytvořený přehled doplňován i s různými metodickými příručkami. Dalšími projevy rizikového chování mohou být např. krádeže, sebepoškozování, domácí násilí, prevence vzniku problémových situací žáků

s poruchou autistického spektra.

V poslední době se stále častěji hovoří o závislostech dětí na moderních technologiích. Časopis *Addictology* v roce 2021 publikoval výzkum *The role of modern technologies and the internet in preschool*. Hlavním cílem výzkumu bylo sledovat u předškolních dětí používání moderních technologií a zaměřit se na problémové, závislostní chování v souvislosti, která vzniká s užíváním těchto technologií. *Mnoho dětí používá stále více a stále častěji tablet nebo mobilní zařízení a dosud nejsou známy důsledky tohoto chování pro vývoj dětí. Bylo zjištěno, že nejčastěji vzniká problémové chování při používání tabletu a mobilního zařízení. Důvodem jsou nejasná pravidla, která si každý rodič nastavuje sám z vlastního přesvědčení. Jsou často nedostatečná a vedou k problémovému chování dětí. Autoři výzkumu se shodli, že je potřeba pokračovat v dalším výzkumu, hlavně ohledně doby používání moderních technologií, neboť více studií na toto téma zatím k dispozici bohužel není.* (*Addictology*, 2021, online)

Důležitým mezníkem je v tomto pohledu čtvrtý rok dítěte. Do tohoto věku by se děti k aktivnímu používání technologií neměly prakticky dostat. Pasivní sledování televize by neměl být takový problém, ale zejména ovládání dotykových technologií je pro dítě nejvíce rizikové. Dítě si v tomto věku bez schopnosti autoregulace velmi rychle vytvoří závislost. Primární prevence v tomto ohledu patří i do mateřských škol. (Státní zdravotní ústav, 2017)

Světová zdravotnická organizace doporučuje limitovat užívání digitálních médií na méně než dvě hodiny denně u dětí ve věku 5–17 let. Jak bylo zmíněno v úvodu, během pandemie Covid-19 se situace ještě více zhoršila a děti tráví s mobilním zařízením i šest hodin denně. Problém nastává, pokud se dítě dostatečně a kvalitně nevyspí nebo vynechá důležité aktivity a povinnosti právě kvůli hraní her na mobilním zařízení nebo sledováním videí. Lukavská (2021) uvádí několik rad, jak tuto situaci řešit: *„Pokud jako pedagog sledujeme na dítěti nějaké změny v chování, únavy, zvýšeného agresivního chování, je nutné vždy na tuto situaci upozornit rodiče. Vzhledem k tomu, že předškolní dítě ještě není schopné regulovat míru času stráveného na moderních technologiích, je to vždy plně v kompetenci rodiče, který by měl jasně a pevně stanovit dobu, kterou dítě na mobilu nebo tabletu může strávit a tuto dobu důsledně dodržovat. Je důležité nabízet dítěti jiné aktivity a rodiče by měli jít dětem příkladem.“* (Lukavská, 2021, konference)

Procházka (2019) a Krulichová, Podaná, Buriánek (2015) zmiňují, že jistá míra rizikového chování je běžná v určitých etapách vývoje. Při tvorbě preventivních programů a při individuální práci s dětmi je proto velmi důležité respektovat vývojové období. Umět citlivě reagovat na to, co děti právě prožívají a potřebují.

To je, bohužel, velký problém v mnoha mateřských školách kvůli vysokému počtu dětí ve třídách. Někdy opravdu není možné určité situace předvídat a řešit tak, aby byl zachován individuální přístup k dítěti a nebyl již řešen pouze důsledek, určitý typ problémového chování. ČŠI ve výroční zprávě z roku 2020 uvádí, že za největší překážku individualizace při práci s dětmi v mateřských školách pedagogové uvedli právě vysoký počet dětí na třídách. Je to problém dlouhodobý, již Svobodová (2010) uvádí, že v roce 2009 byl v mateřských školách uskutečněn výzkum zjišťující to, zdali se každý den mohou pedagogové věnovat dětem individuálně. Z výsledku výzkumu vyplynulo, že 75 % škol potvrdilo negativní odpověď, a to právě z důvodu vysokého počtu dětí na třídách.

Také Matějček (2020) zmiňuje, že největším problémem mateřských škol je právě zvyšující se počet dětí ve třídách. Dokonce uvádí, že podle psychologických poradenských služeb je to nejčastější příčina špatné adaptace dětí na školní prostředí.

Svoboda (2020) nás ale zneklidňuje, že pokud budeme dítě nadměrně podporovat ve své individualitě, může to vést od egoismu, sebestřednosti, neochotě spolupracovat s ostatními až po sociálně-patologické chování.

Je nutné si také uvědomit, že individualizace ve vzdělávání neznamená, že se bude pedagog věnovat pouze jednomu dítěti, ale individualizace v předškolním vzdělávání znamená, že pedagog dokáže podpořit společné vzdělávání dětí s různou úrovní schopností, temperamentem, rozdílnými zájmy, rozdílným rodinným prostředím a různou etnicitou. (Krejčová, Kargerová, Syslová, 2015)

Jak tedy docílit toho, abychom každému dítěti dopřáli přesně to, co potřebuje a pomohli mu předcházet rizikovému chování v budoucnu?

Rönnau–Böse a Fröhlich–Gildhoff (2021) uvádí, že v primární prevenci rizikového chování v mateřské škole je nejdůležitější začlenění celkového konceptu do všedního dne za spolupráce rodičů, dětí a odborných pracovníků. Standardní programy pro všechny cílové skupiny bohužel neexistují – a krátký izolovaný program pro děti má jen velmi krátkodobý účinek.

Proto jsou na programy primární prevence rizikového chování kladeny základní požadavky a konkrétní kritéria, která by měl obsahovat. (MŠMT, 2010, online). Miovský (2015), Národní ústav zdraví (2014) uvádějí několik zásad efektivní prevence rizikového chování dětí a mládeže:

- Komplexnost a kombinace mnohočetných strategií – příčiny rizikového chování jsou různorodé, a proto je důležitá spolupráce různých institucí.
- Kontinuita působení a systematickosti plánování – preventivní působení musí být dlouhodobé, navazovat na sebe a vzájemně se doplňovat.
- Cílenost a adekvátnost informací i forem – programy musí být připraveny individuálně na míru a působit k cílovým skupinám konkrétně k jejich věkovým, demografickým a sociokulturním zvláštnostem.
- Včasný začátek – začátek preventivních aktivit je důležité zahájit již v předškolním věku. V předškolním věku se formují osobnostní názory a postoje. Jednoznačně se ukazuje, že čím dříve se s prevencí začíná, tím lepších výsledků dosahuje. Jen musí být přizpůsobena věku dětí.
- Pozitivní orientace – podpora zdraví a zdravého životního stylu by měla být součástí každého preventivního programu.
- Využití „peer“ prvku – v určitém věku mají na děti větší význam vrstevnické skupiny, než rodiče nebo pedagogové.
- Denormalizace – znamená, že normální je se rizikově nechovat. Cílem je také zvýšit povědomí o daném problému.
- Podpora protektivních faktorů – vytváření podpůrného a pečujícího prostředí společnosti. Také sem patří v případě potřeby nabídka specializované péče a řešení krizových situací.
- Nepoužívání neúčinných prostředků – některé programy jsou postavené pouze na zastrášení dětí, moralizování a citových apelech. Tyto programy jsou neúčinné a většinou jsou poskytovány školám jen z komerčních důvodů.

Při preventivních programech je nutná vysoká erudice toho, kdo s dětmi při intervencích pracuje. Vstupuje se do hodnot, postojů dětí a pracuje se s emocemi, a současně není prevence terapií. (Miovský, 2021)

2.3 Vybrané druhy rizikového chování u předškolních dětí v podmínkách mateřské školy

Podle výroční zprávy ČŠI (2020) se v mateřské škole nejčastěji vyskytují šikana, verbální agrese vůči učiteli, agrese, fyzické ubližování a vandalismus.

Šikana

Šikana je agresivní chování ze strany jednotlivce vůči slabšímu jedinci nebo skupině jedinců, kteří se nemohou bránit ani uniknout. Je založeno na vědomé, záměrné a úmyslné snaze někomu ublížit fyzicky, emocionálně nebo sociálně. (MŠMT, 2016, online). Jde také o nepoměr sil, zneužití postavení a moci nad slabším jedincem. Pokud se dítě něčím vymyká z normy, může být právě terčem šikany. Šikana se může a nemusí opakovat. (Pugnerová, Kvintová, 2016)

MŠMT (2016) uvádí dvě podoby šikany – přímou a nepřímou. *Přímá šikana* může mít fyzickou podobu (například bití, strkání, kopání, tahání za vlasy), dále verbální (například vulgární nadávky, komentáře ke vzhledu, manipulativní příkazy). Fyzická šikana může mít také podobu neverbální (sem patří ukazování urážlivých gest, posunků, kradení věcí, svačin, ničení majetku šikanovaného jedince). *Nepřímá šikana* je realizována způsobem, kdy útočník může využívat prostředníka a jejím cílem je způsobit emocionální, psychické utrpení jedince a poškodit jeho sociální status.

Pugnerová, Kvintová (2016) šikanu dělí na skrytou a zjevnou. *Skrytá šikana* může být první stádium šikany a projevuje se sociálním vyloučením jedince ze skupiny. Do *zjevné šikany* patří fyzické násilí, psychické ponižování, vydírání a v poslední řadě destruktivní aktivity zaměřené na majetek oběti. Děti, které šikanují, mají většinou nízké sebehodnocení, nedostatek empatie k druhým lidem, nedokážou regulovat své fyzické projevy a pocit moci. Příčinou agresivního chování může být citová deprivace. (Pugnerová, Kvintová, 2016)

Pokud chceme zjistit, že se dítě stalo obětí šikany, musíme se na něj cíleně zaměřit a všimnout si změn v chování dítěte. K podezření mohou vést jakékoliv odlišnosti od dosavadního chování. Tomu, že se něco děje, nám mohou pomoci přímé nebo nepřímé ukazatele. K těm nepřímým patří strach jít do školy, vyhýbání se určitým situacím, opakované bolesti břicha a hlavy, aby dítě nemuselo někam jít, ztráta zájmu o činnosti, které dítě dříve bavily, modřiny, ušpiněný oděv. Do přímých ukazatelů může patřit omezování dítěte na svobodě, nadávky, zesměšňování, ničení osobního majetku, kopání a ponižování.

(MŠMT, 2016, online)

Česká školní inspekce v tematické zprávě z roku 2016, která je zaměřená na prevenci šikany, uvádí, že i v mateřské škole je možné se s šikanou setkat. *Jde většinou o fyzické ubližování, slovní nadávky, posměšky.* (ČŠI, 2016, online)

V mateřských školách se šikana vyskytuje sice jen jako zárodečné stádium, ale pokud není včasně podchycena a řešena, může dojít k velkým škodám i zde. Každá mateřská škola by měla mít šikanu a její předcházení, postupy při jejím řešení ukotvenou v některém svém dokumentu.

Důležitý je také správný postup při řešení šikany: promluvit si s dítětem, které ubližuje, sdělit mu, že porušuje daná pravidla a pokud se jeho chování zlepší, pochválit ho. Není vhodné konfrontovat agresora s obětí. Důležité je děti neustále sledovat a mít o nich přehled. Pokud se s rodiči dětí domluvíme na konzultaci, je vhodné, aby přišli každý zvlášť a rozhovor by měla vést vždy učitelka. Je také vhodné využívat různé intervenční programy, které podporují prosociální chování a učí děti žádoucím vzorům chování. (MŠMT, 2016, online)

Dalším rizikovým chováním v mateřských školách byla podle výroční zprávy České školní inspekce 2019–2020 agrese. Vzhledem k tomu, že agrese je projev vitální síly, nelze jej tedy úplně odstranit, můžeme jej pouze nasměrovat správným směrem, aby nebyla destruktivní (Svoboda, 2014).

Pugnerová, Kvintová (2016) zmiňují, že agresivita patří do lidské přirozenosti, ovlivňují ji tedy biologické faktory, ale její projevy jsou již ovlivňovány vnějšími vlivy, a to učením. *Agresivní poruchy jsou nejzávažnější poruchy chování*, neboť u nich dochází k násilným omezováním a porušování práv ostatních. Existují dva typy jedinců, kteří vykazují agresivní chování. První typ bývá neschopný empatie vůči ostatním lidem, upřednostňuje své vlastní potřeby a nemá pocit viny. Druhý typ je mírnější a je u něj možné riziko nápravy. Většinou je u něj agrese spojena s impulsivitou a nezralostí autoregulace svého chování.

Existuje několik rozlišení agrese podle různých autorů, pro bakalářskou práci bylo vybráno členění agrese podle Svobody (2014) a Vágnerové (2014), které je nejprehlednější a současně vhodné i pro období předškolního věku.

Podle Svobody (2014) je možno agresi členit na **individuální agresi**. Ta se projevuje mezi konkrétními jedinci při vzájemné slovní nebo mírnější fyzické potyčce.

Dále vymezuje **skupinovou agresi** – zde se již objevuje agresivní chování skupiny jedinců proti určité konkrétní oběti, kterou si zvolí agresoři podle zvoleného a vysledovatelného základu. Většinou se jedná o časový úsek tří měsíců. Již v mateřské škole

existují skupinky dětí, které si vytipují konkrétní dítě a posmívají se mu např. kvůli oblečení.

Poslední, **šikana**, bývá nejsložitěji řešitelná, neboť trvá dobu delší než tři měsíce. Jde o dlouhodobý jev, někdy těžko rozpoznatelný, projevující se negativním vztahem jedince nebo skupiny jedinců ke konkrétnímu jednotlivci. V mateřské škole se většinou vyskytují jen zárodečné fáze šikany.

Vágnerová (2014) uvádí, že agresivně se dítě může chovat tehdy, nemá-li vyjasněné hranice a jasně stanovaná pravidla. Také pokud rodiče praktikují tvrdou výchovu nebo dítě má vrozenou agresivitu právě jako projev vitální síly a energie. Dále to může být projev frustrace a v posledním případě naučené chování, které vzniklo nezáměrnou nápodobou.

Agresivní chování můžeme rozpoznat i verbálním projevem, například křikem, urážkami, nadávkami, vyhrůžkami a podobně (Svoboda, 2014). Dále se v mateřské škole setkáváme i s fyzickými projevy agrese od strkání, kousání, házení hračkami (Essa, 2011).

Podle Svobody (2014) je zcela přirozené, když děti, které přijdou z rodinného prostředí do mateřské školy, se začnou chovat „jinak“. *Prostředí mateřské školy je pro ně totiž nepřirozeným prostředím.* Pokud by děti zůstaly bez dozoru učitele, vytvořily by si hierarchii podle přírodního pravidla – a tím je síla. Naštěstí se lidský mozek umí přizpůsobit a hledat alternativní řešení, tudíž dítě v mateřské škole netrpí. Významný je dialog s rodiči, jejich vzájemná spolupráce a formou motivace i podpora žádoucího chování.

Vhodné je také nastavení školního klimatu. Většinou děti „začnou zlobit“, pokud neudrží pozornost, nebaví je aktivita nebo je pro ně daný úkol příliš obtížný. Pedagog by měl volit metody a formy, které podporují kooperativní učení a prosociální chování dětí. Pokud děti budou plnit úkol společně, těžko se pak budou hádat nebo si ubližovat. Skupinové aktivity jsou velmi vhodné, ale nesmí být soutěživého charakteru. (Čapek, 2019)

V mateřské škole velmi často dochází také k verbální agresi. Podle Essy (2011) každé dítě v určitém vývojovém období experimentuje se slovy a užívání nevhodných slov patří do přirozeného vývoje. *Každé dítě by ale mělo vědět, že není vhodné tato slova používat.* Problémem je, když děti slyší užívání nevhodných slov v rodinném prostředí nebo od starších sourozenců. Komunikace mezi učitelem a dítětem vyžaduje určitá pravidla. Děti by se neměly překřikovat, rušit se a používat nevhodná slova. (Čapek, 2019)

Vandalismus

Pod vandalismus řadíme formy chování, které poškozují druhé osoby, lidi nebo majetek. U dětí a dospívajících k nim nejčastěji dochází z důvodu upoutání pozornosti, nudy nebo si chtějí ulevit od napětí. (Šance dětem, 2021, online)

V mateřské škole děti nejčastěji ničí hračky, trhají knížky a kreslí do nich. Také často ničí výtvarnou práci druhého dítěte (Essa, 2011).

Děti by měly znát hodnotu peněz a měly by pomáhat dospělému při práci v domácnosti, aby si vážily věci, které je obklopují. (Šance dětem, 2021, online)

Užívání návykových látek

Další typ rizikového chování je užívání návykových látek, konkrétně tabákových výrobků. I když takové rizikové chování je v mateřské škole opravdu výjimečné, prevence je i v tomto ohledu velmi důležitá. Současné poznatky psychologů nás vedou k faktu, že právě v předškolním období se rozvíjí dětská osobnost a vytvářejí se trvalé charakteristiky dítěte. Právě období prvních šesti let může být zásadní k vytvoření zdravého životního stylu a odmítání cigaret v pozdějším věku. (Výchova ke zdraví, 2017, online)

3 Problémové chování u předškolních dětí

3.1 Úvod

Hutyrová (2019) a Miovský (2015) upozorňují na souvislost mezi rizikovým chováním a problémovým chováním. *Syndrom problémového chování* znamená, že jedinec, který vykazuje určitý typ rizikového chování, se může chovat rizikově i v dalších oblastech. Právě propojenost jednotlivých typů rizikového chování může tvořit problémové chování, ze kterého mohou vzejít i projevy *poruch chování*.

3.2 Projevy problémového chování

Problémovým chováním se stává chování, které se vymyká obecně platným normám, které jedinec záměrně porušuje. Předpokladem je, aby jedinec normy chápal a rozuměl jim. (Pugnerová, Kvintová, 2016)

Divoká a kol. (2017) popisují problémové chování jako chování dítěte jiné, než očekává určitá norma. Je důležité si uvědomit, kdo normu stanovil a proč se dané chování dítěte může jevit jako nevhodné. Každé dítě občas zazlobí a patří to k jeho přirozenému vývoji. Také ne každý výchovný problém musí znamenat poruchu chování. Dítě někdy zlobením testuje hranice dospělého a budou se mu hodit pro orientaci v nepřehledném světě, který bude prozkoumávat, až opustí bezpečí domova. (Michalová, 2012)

To potvrzuje i Hutyrová (2019). Ani odborníci se mnohdy nedokáží shodnout, jaké projevy chování lze označit jako problémové. Velkou roli hraje individualita dětí, jejich morální schémata, hodnotová měřítko a míra tolerance člověka, který toto chování posuzuje. Také je důležité brát v úvahu osobnost dítěte, jeho zdraví a sociální a rodinné zázemí. Proto není vhodné označit jako poruchu chování pouze nesprávné chování dítěte, které se může projevit negativismem či neposlušností.

Vágnerová (2005) uvádí, že poruchy chování se vyskytují až u dětí ve školním věku. Pokud dítě normy chápe a neakceptuje je – nebo se jimi nedokáže řídit –, lze teprve uvažovat o poruchách chování.

S tím souhlasí také autorky Pugnerová a Kvintová (2016). V tomto věku děti ještě nemají ustálené morální normy. Mají bohatou fantazii a nemusí chápat pojem vlastnictví. Proto většina lží a krádeží nemá charakter poruch chování. Pro tento věk je také typické magické myšlení dítěte. To žije právě přítomným okamžikem a nemusí si uvědomit důsledek svého

jednání (Svoboda, 2014).

Představy „dítěte předškoláka“ jsou velmi často ovlivněny egocentrismem, kdy se domnívá, že je středem celého světa. Děti jsou přesvědčené, že některé jejich smyšlenky jsou opravdové, a je na dospělém, aby jim vše trpělivě vysvětloval a byl jejich průvodcem v reálném světě. Vágnerová (2000) to vysvětluje tím, že pro dítě je těžké pochopit realitu okolního světa, a proto si pomáhá právě fantazií, která má relaxační účinek.

Paclt (2007), Pugnerová, Kvintová (2016) zmiňují důležitost včasného zahájení intervence při zjištění problémového chování v předškolním věku, která je zásadní pro zdravý vývoj jedince. *Poruchy chování, které se vyskytují v tomto věku, mohou být důsledkem poruch chování v dospívání a mohou se v dospělosti fixovat jako poruchy osobnosti.*

Podle výroční zprávy ČŠI (2020) spatřují ředitelé a učitelé příčinu nevhodného chování v negativním vlivu médií i vlivu rizikového chování osob v nejbližším okolí dítěte, kdy nevhodné chování přebírá jako normu.

3.3 Příčiny vzniku poruch chování a možnosti intervence

Příčiny vzniku poruch chování mohou být kategorizovány jako biologické, genetické a psychosociální faktory.

Mezi **biologické faktory** patří dědičnost a biologicko-fyziologické příčiny, které mohou ovlivňovat nervový systém a vést k neurologické poruše zpracování nervových impulsů dítěte. Některé studie připouští, že působení perinatálních komplikací a rodičovského odmítání v raném věku může být příčinou kriminálního chování v průběhu života jedince. Vazba na matku a vytváření příznivého vztahu jsou v tomto věku velmi důležité. (Hutyrová, 2019). Pugnerová, Kvintová (2016) k biologickým faktorům jako jednu z příčin poruch chování ještě uvádí nižší aktivaci nervového a autonomního nervového systému. Proto může docházet k vyšší potřebě vyhledávání stimulů.

Genetické faktory, resp. výzkumy zaměřené na tento aspekt ukazují, že u dětí, které v dětství trpí poruchou ADHD, je větší riziko projevu problémového a rizikového chování. Velkou roli také hraje dědičnost, kdy se můžou tyto dispozice přenést z otce na syna. Agresivní chování dětí může být obrazem agresivního chování v rodině (Hutyrová, 2019). Dalším dědičným rizikovým faktorem může být temperament (Pugnerová, Kvintová, 2016).

V neposlední řadě jsou to **psychosociální faktory**. Důležité je, aby dítě vyrůstalo v harmonickém a podnětném prostředí. Pokud je dítě zanedbávané, zvyšuje tato situace pravděpodobnost výskytu nepřizpůsobivého chování dítěte.

U některých dětí se může vyskytovat motorický neklid, obtíže se soustředěním a neschopnost navázat hlubší vztahy k druhým lidem. Dochází k citové deprivaci dítěte a dítě na sebe může upozorňovat právě podobou problémového chování. (Hutyrová, 2019)

Paclt (2007), Pugnerová, Kvintová (2016) zmiňují důležitost včasného zásahu v předškolním věku, který je zásadní pro zdravý vývoj jedince. Poruchy chování, které se vyskytují v tomto věku, mohou být důsledkem poruch chování v dospívání a mohou se v dospělosti fixovat jako poruchy osobnosti.

Možnosti intervence

Děti s problémy chování s různými projevy od hyperaktivity, neposlušnosti, impulsivity až po lhaní, krádeže, útoky, šikanu a fyzickou agresi jsou velmi náročné pro intervenci jak z osobního, tak odborného hlediska a neexistují jednotné postupy a doporučení, jak s těmito dětmi pracovat, aby byl využitý jejich potenciál a schopnosti. (Hutyrová, 2019) Michalová (2012) souhlasí s myšlenkou, že práce s dětmi s problémovým chováním je velmi náročná. Přesto si každé vývojové období říká o vysoce efektivní intervenci. Například učitelka a rodič mají velkou šanci na navazování výchovné spolupráce a vytvoření ideálního výchovného působení, který by minimalizoval pozdější vznik problémového chování. V tomto věku je totiž nezbytné najít vyvážený přístup k dítěti.

Prognóza dětí s poruchou chování nebývá příznivá. Každé dítě je také individuální osobnost, která vyrůstá v různém sociálním prostředí a má jiný temperament. Také záleží na rodičích, jestli se o dítě zajímají a chtějí spolupracovat. (Hutyrová, 2019)

Ptáček (2006) uvádí několik doporučení k řešení problémového chování: pokud chceme chování dítěte změnit, musí k nám mít důvěru. Dospělý by měl dítě vždy podporovat a chválit. Důležitý je také čas strávený s dítětem, kdy během této doby neodbíháme, netelefonujeme apod. Dítě potřebuje mít pevně stanovená pravidla a ta důsledně dodržovat. Také bychom se měli v rozhovoru s dítětem vyvarovat poučování a hádkám. Na děti v předškolním věku hodně funguje odpoutání pozornosti na jiný objekt. Rozptýlit dítě od nežádoucího chování bývá totiž účinnější než mu ho zakázat.

Svoboda (2014) doplňuje několik dalších doporučení: k tomu, aby dítě změnilo své chování, je důležitý systematický, důsledný a dlouhodobý přístup. Měli bychom se přesně

zaměřit na to, co chceme změnit. Dítě by se nemělo srovnávat s chováním jiného dítěte nebo bychom neměli situaci řešit v kontextu našeho aktuálního rozpoložení, jelikož si dítě může zlobením vynucovat naši pozornost. Důležité je zjistit okolnosti, co k takovému chování dítě vede. Někdy se může stát, že za nevhodným chováním dítěte může být pocit ohrožení. U dítěte je vhodné vyhledat jeho silné stránky, podporovat a motivovat ho. Nejdůležitější je nepohlížet na dítě, které zlobí, jako na narušitele klidu ve třídě, ale jako na někoho, kdo nejspíš potřebuje naši pomoc.

Michalová (2012) uvádí, že největší vliv na výchovu dětí mají rodiče. Děti vyrůstají v rozdílných rodinách a nejvíce se učí nápodobou. Naproti tomu učitelka zase pracuje s velkou skupinou dětí, která na dítě působí výchovně. V případě výskytu výchovných problémů by měla učitelka zvolit nejdůležitější metodu – a tou je *pozorování dítěte*. Zjistit a zapisovat si, co předcházelo projevům rizikového chování a co následovalo. Jen tak můžeme zjistit, jak dítě reaguje v určitých situacích a hlavně, co ho k tomu vede. (Michalová, 2012)

4 Dokumenty a metodická doporučení k primární prevenci rizikového chování v mateřské škole

4.1 Úvod

V této kapitole bude vymezeno legislativní ukotvení primární prevence rizikového chování a podrobněji popsán *minimální preventivní plán*, který bude analyzován právě u vybraných mateřských škol Olomouckého kraje.

4.2 Legislativa, metodická doporučení a dokumenty k primární prevenci rizikového chování

Pro primární prevenci rizikového chování v mateřské škole jsou důležité zejména tyto dokumenty (MŠMT, 2019, online):

- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 21291/2010-28.
- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č. j. MSMT-21149/2016.
- Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027. Národní strategie uvádí i současnou legislativu, vztahující se k preventivním opatřením ve školách a školských zařízeních, do které zahrnuje:
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů – jedná se o základní legislativní dokument upravující oblast primární prevence – ukládá podmínky pro zdravý vývoj dětí a pro předcházení vzniku rizikového chování;
- Vyhlášku č. 197/2016 Sb. upravující vyhlášku č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zřízeních, ve znění pozdějších předpisů – vymezuje základ školské prevence;
- Vyhlášku č. 27/2016 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

V Olomouckém kraji je primární prevence rizikového chování zaštitována MŠMT a cílovou skupinu tvoří primárně děti, mládež a pedagogové, sekundárně pak rodiče dětí a

veřejnost (Olomoucký kraj, 2021, online). Konkrétně pro Olomoucký kraj je vypracován dokument *Krajský plán primární prevence rizikových projevů chování v Olomouckém kraji na léta 2019–2022*.

Minimální preventivní program

Každá mateřská škola by se měla řídit doporučením MŠMT a mít vypracován *minimální preventivní program školy*. Burdová (2019) uvádí, že název může být i *preventivní program školy*. Bohužel ani u názvu tohoto dokumentu nepanuje určitá shoda. Zatímco inspekce většinou vyžaduje minimální preventivní program, MŠMT uvádí, že tento program by rozhodně neměl být minimální. Plnění doporučení MŠMT kontroluje Česká školní inspekce při své kontrolní hospitační činnosti a výsledky uvádí ve své výroční zprávě. Při kontrolních činnostech v mateřských školách je minimální preventivní program vyžadován. Bohužel vzhledem k nedostatku povědomí o primární prevenci rizikového chování v mateřských školách mnoho pedagogů vůbec netuší, že by nějaký plán měl být vypracován. Mateřské školy se v tomto případě mohou obrátit na školské poradenské zařízení, kde působí oblastní metodik prevence, který by měl školám poskytnout veškeré informace a metodické materiály.

Jak bylo zmíněno výše, každá mateřská škola by měla mít vypracovaný minimální preventivní program a měl by být součástí školní dokumentace. Minimální preventivní program je konkrétním dokumentem školy, který se zaměřuje na výchovu ke zdravému životnímu stylu, rozvíjí osobnost dítěte v rovině sociální, osobnostní a komunikativní.

Zapojeni by měli být i žáci a celý pedagogický sbor a rodiče. Minimální preventivní program je vypracován na období jednoho roku (Mioviský a kol., 2015) a podle Burdové (2019) musí být minimální preventivní program realizovatelný, přizpůsobený dané škole. Také by měl snižovat výskyt rizikového chování, podporovat zdravý životní styl a měl by mít významný a dlouhotrvající vliv na změnu chování u dětí.

Pražské centrum primární prevence (2010) ve shodě s Mioviským a kol. (2015) uvedlo níže uvedenou *strukturu dokumentu* – postup při zpracovávání minimálně preventivního programu: důležitá je *charakteristika školy a její vnitřní zdroje* – tato charakteristika by měla stručná a věcná a měla by vycházet z reality. Zahrnuje popis specifik konkrétní školy (městská, vesnická), také popis rizikových míst ve škole a zmapování rizikového chování v jednotlivých třídách. Zásadní jsou informace od třídních učitelů, jestli řešili nějaký typ

rizikového chování, jak a kdo ho řešil, jaké metody a intervence byly použity. Dále jsou pro tvorbu minimálního preventivního programu mapovány *vnější zdroje školy*: mezi vnější zdroje patří veškeré organizace (například školské poradenské zařízení, policie, pediatři, psychologové), webové stránky (k nim mohou například patřit stránky MŠMT a oblastního metodika prevence, na které se může škola v případě potřeby obrátit).

Dalším krokem je *monitoring – analýza výchozí situace* je základem pro plánování cílů jak dlouhodobých, tak krátkodobých. Metodou může být například SWOT analýza. Zásadní jsou informace od dětí, žáků, rodičů a pedagogů. V rámci monitoringu však nelze uvádět konkrétní data a informace o jednotlivých dětech. Je nutné dbát na ochranu osobních dat.

Při stanovení cílů školy myslíme na to, že krátkodobé cíle by měly být zásadní součástí dokumentu. Měly by být konkrétní a vztahovat se k určité cílové skupině dětí. Například lze využít SMART model vymezující cíle a úkoly S – specifické, M – měřitelné, A – akceptovatelné, R – realistické, T – termínované. Dlouhodobé cíle jsou spíše obecné a náročnější na přípravu.

Skladba aktivit pro jednotlivé cílové skupiny nebo aktivity se musí soustředit na všechny cílové skupiny tedy na děti, rodiče i pedagogy. Musí zde být také uvedeno, kdo za aktivity zodpovídá, stručná charakteristika programu a termín konání.

Posledním bodem by měla být *evaluace, zápisy z porad, legislativní podklady* týkající se prevence (Mioviský a kol., 2015).

V roce 2015 Pražské centrum primární prevence doplnilo do tohoto rámce *aktivity a kompetence týkající se přímo předškolního období i doporučený postup*, jak minimální preventivní program zpracovat. Burdová (2019) shrnuje do několika bodů, jak vypracovat minimální preventivní program:

- Charakterizujte vaši školu.
- Analyzujte výchozí situaci s využitím evaluace z předchozího roku.
- Stanovte cíle minimálně preventivního programu.
- Vytvořte soubor aktivit pro jednotlivé cílové skupiny.
- Proveďte evaluaci.

Minimální preventivní program by měl obsahovat (MŠMT, 2010):

- Charakteristiku školy a legislativní východiska.
- Analýza současného stavu na základě evaluace.
- Cíle prevence.
- Projekty a jejich popis.
- Program proti šikaně.
- Systém vzdělávání pedagogů.
- Krizový plán školy.
- Spolupráce s rodiči.
- Adresář organizací, na které se v případě potřeby lze obrátit.
- Prezentace systému primární prevence.
- Časový harmonogram akcí a preventivních programů.

Součástí minimálního preventivního programu by měl *program proti šikanování*, který je ukotven v Metodickém pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních vydaného v roce 2016. Je členěn následovně:

- Úvodní ustanovení.
- Charakteristika šikany.
- Bezpečné prostředí ve škole.
- Základní postup, jak řešit šikanu.
- Nápravná opatření.
- Komunikace školy s rodiči.
- Právní odpovědnost školy.
- Trestně právní hledisko.
- Stížnosti a oznámení.
- Závěrečná ustanovení.

Burdová (2019) ještě uvádí, že dalším dokumentem v rámci primární prevence rizikového chování ve škole je *krizový plán*, který sice není ukotven v žádném legislativním zdroji, ale odkazují na něj některé metodické pokyny. Je to plán, který je nutný pro okamžité řešení krizové situace. Jeho součástí jsou informace, na jaké organizace se obrátit v případě potřeby.

Minimální preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci nezletilých žáků školy (MŠMT, 2010).

Aktéři primární prevence rizikového chování

Mezi aktéry primární prevence patří primárně rodiče, děti a pedagogové. Spolupráce rodičů je nesmírně důležitá. Dítě vyrůstá v různorodém rodinném prostředí – rodina je prvním sociálním prostředím, které na dítě působí. Pedagog je zase prvním člověkem, který si může všimnout, že s dítětem „není něco v pořádku“. Může také odhalit prvotní symptomy týraného nebo zanedbávaného dítě. Osobnost pedagoga je pro vzdělávání v mateřské škole velmi důležitá. Děti jsou v tomto věku velmi zranitelné a nevhodné slovo, křivda, špatné vyhodnocení situace nebo nezáměr může dítě ovlivnit na celý jejich život.

V mateřské škole je spolupráce s rodiči mnohem lepší než třeba na základní škole na druhém stupni. Je nám známo rodinné zázemí dítěte a s rodiči jsme většinou v denním kontaktu. V mateřských školách zase *chybí pozice metodika prevence*, který by mohl být nápomocen při intervencích, primárně preventivních aktivitách a vypracování minimálního preventivního programu. Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, ředitelé škol se mohou obracet na pedagogicko-psychologické poradny, kde působí oblastní metodik prevence. Metodik prevence je školský pracovník nebo pracovník školského poradenského zařízení. Náplň práce školního metodika prevence práce je ukotvena ve vyhlášce č. 72/2005Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, přičemž povinnosti školního metodika prevence vyhláška rozděluje do oblastí koordinačních, metodických, informačních a poradenských (Miovský a kol., 2015).

Procházka (2019) uvádí základní povinnosti školního metodika prevence: vytvořit tým pedagogů s podporou vedení školy při přípravě minimálního preventivního programu, tento program průběžně vyhodnocovat a aktualizovat podle aktuálních potřeb a podmínek ve škole. Metodik prevence by měl být učitelům nápomocen při zavádění témat do vzdělávání vztahujících se k primární prevenci rizikového chování, například výchovy ke zdravému životnímu stylu, směřování k vhodným volnočasovým aktivitám. Také by měl seznamovat své kolegy s novými informacemi získanými ze seminářů, podílet se na vypracování minimálního preventivního programu školy, a hlavně sledovat výskyt rizikového chování.

Podle Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027 k činnostem metodika patří také koordinace a podílení se na aktivitách a intervencích zaměřených na prevenci násilí, vandalismu, záškoláctví a dalších forem

rizikového chování.

Mezi aktéry primární prevence patří také poskytovatelé primárně preventivních programů. Jak už bylo zmíněno výše, na tyto programy musí být kladeny vysoké nároky. Špatně zvolený program může dětem i uškodit. Nástroj na měření kvality programů se jmenuje *SEPA* (systém evidence preventivních aktivit) a uvádí, jaké dovednosti, kompetence a znalosti by tito poskytovatelé programů primární prevence měli mít. Je to také nástroj pro plánování a evaluaci (Miovský, 2021, konference).

5 Výzkumné šetření – analýza dokumentů

Cílem bakalářské práce bylo posoudit formální a obsahové komponenty dokumentů upravujících primární prevenci rizikového chování získaných na webových stránkách mateřských škol Olomouckého kraje.

5.1 Teoretická východiska

Vzhledem ke skutečnosti, že by každá mateřská škola měla mít vypracován minimální preventivní program školy jsem se rozhodla *vyhledat tento dokument a zjistit, jestli jej mají mateřské školy vypracován, a jestli dohledaný dokument odpovídá struktuře doporučeného minimálního preventivního programu, jak jej doporučují Miovský (2015), MŠMT (2010), Burdová (2109) a Pražské centrum primární prevence (2015)*. Nejde o hodnocení dokumentů a poukazování na nedostatky, spíše zjištění aktuálního stavu v kontextu prevence rizikového chování v mateřských školách, resp. kolik mateřských škol Olomouckého kraje má tento dokument vypracován a současně jaká je jeho obsahová a formální stránka.

5.2 Popis studovaného souboru dokumentů a postup sběru dat

Jako zdroj informací byly zvoleny *webové stránky mateřských škol Olomouckého kraje*. Mateřské školy o tomto nebyly nijak informovány. Autorka vycházela z premisy, že rodiče, kteří neměli možnost kvůli uzavření mateřských škol v době zápisu navštívit jednotlivé mateřské školy, tak byli odkázáni hledat informace o mateřské škole jen z dostupných webových stránek či prostřednictvím cíleného kontaktování a dotazu. To, jestli musí mít každá mateřská škola umístěn minimální preventivní program na webových stránkách není podle doporučení MŠMT zcela zřejmé. Základní školy musí mít minimálně preventivní program přístupný i na webových stránkách. Podle MŠMT by měl mít každý rodič přístup k veškerým dokumentům mateřské školy. Pokud tedy rodič nemohl na Den otevřených dveří a v době zápisu dětí do mateřské školy přijít osobně, kvůli uzavření mateřských škol v době pandemie Covid-19, byl odkázán pouze na webové stránky mateřské školy.

Statickými jednotkami analýzy tedy byly minimální preventivní programy jednotlivých mateřských škol. Webové stránky mateřských škol byly vyhledány v rejstříku MŠMT podle Olomouckého kraje rozděleného do pěti okresů – Přerov, Olomouc, Prostějov, Šumperk a Jeseník.

Vzhledem k tomu, že základní školy mají k dispozici personální zajištění v podobě metodika prevence, *autorka záměrně zvolila pouze mateřské školy samostatně fungující (zřízené) bez základních škol.*

Autorka nejdříve zhlédla webové stránky všech mateřských škol Olomouckého kraje zřizovaných bez základních škol. Podrobně zkoumala dokumenty, jejich obsah a přílohy, neboť někde bylo uvedeno, že minimální preventivní plán je součástí ŠVP, nebo je v příloze. Bylo nutné prohlédnout opravdu všechny složky uvedené na webových stránkách, nebylo totiž jednotné místo, kde dokument hledat.

V následující tabulce (Tab. 1) jsou v prvním sloupci uvedeny okresy Olomouckého kraje. V druhém sloupci se nachází počet mateřských škol v Olomouckém kraji samostatně zřizovaných bez základních škol. A ve třetím sloupci je uveden počet mateřských škol v Olomouckém kraji samostatně zřizovaných bez základních škol, které mají nějakým způsobem (dokumentačně) ošetřenu primární prevenci rizikového chování v mateřské škole na svých webových stránkách, resp. v příslušném dokumentu.

Tab. 1 Počet mateřských škol Olomouckého kraje a dohledaných dokumentů

Okres Olomouckého kraje	Počet MŠ v Olomouckém kraji daného okresu	Počet MŠ, které mají na webových stránkách zveřejněn/y dokument/y k primární prevenci rizikového chování
Jeseník	17	2
Olomouc	79	3
Prostějov	47	2
Přerov	52	3
Šumperk	33	2
Celkem	228	12

5.3 Použité metody

Jako metodu k naplnění cíle autorka zvolila *analýzu dokumentů*. Byla kombinována jak kvantitativní obsahová analýza, tak i kvalitativní tematická analýza, jak ji doporučuje Miovský (2006) vzhledem k tomu, že jednotlivé dokumenty jsou velmi specifické a nejde jen o analýzu dokumentů a srovnávání, respektive hledání společných znaků doporučeným vzorem. Velmi důležité jsou *obsahy a témata*, která jednotlivé dokumenty obsahují. Dokumenty byly opakovaně pročitány a zaznamenávány společné znaky, témata a zdali daný

dokument obsahuje nebo neobsahuje sledovaný komponent. Postupně autorka sledovala a opakovaně pročítala jednotlivé webové stránky všech mateřských škol a zapisovala si poznámky – nejdříve konkrétně k jednotlivým mateřským školám a následně do tabulky, kde byly vybrány *formální a obsahové komponenty* a bylo zjišťováno, zda je konkrétní dokument obsahuje či nikoliv.

Dokumenty autorka srovnávala s doporučenou strukturou minimálního preventivního programu, jak jej doporučili Miovský (2015), Burdová (2019), Pražské centrum primární prevence (2015). U uvedených dokumentů autorka sledovala tyto komponenty:

Název dokumentu – jaký název dokumentu mateřská škola uvádí.

Platnost dokumentu – minimální preventivní plán by měl být zpracován na dobu jednoho školního roku a měl by být aktuální.

Kdo dokument vypracoval – ředitel školy má odpovědnost za podporu, vytváření a realizaci programu.

Samostatný dokument – to, jestli má být dokument součástí ŠVP nebo samostatný dokument, není zcela zřejmé. Pokud je dokument součástí ŠVP, většinou bývá až v příloze na konci dokumentu a může to být pro rodiče méně přehledné.

Formální a obsahová stránka dokumentu – zde byl sledován počet stran, přehlednost, aktuální terminologie, jestli je dodržena doporučovaná struktura. Také jestli jsou dokumenty zpracovány obecně nebo pro konkrétní mateřskou školu, jestli mají uvedeny kontakty na instituce a organizace, na které se mohou obrátit v případě řešení krizové situace a jestli obsahují konkrétní popis řešení určitých problémových situací.

V následujícím přehledu jsou uvedeny jednotlivé mateřské školy Olomouckého kraje, které mají na svých webových stránkách zveřejněn dokument ošetřující/upravující primární prevenci rizikového chování v mateřské škole, jejich popis a stručnou charakteristiku po formální a obsahové stránce podle zadaných kritérií (komponent) uvedených výše.

Mateřská škola Vápenná, Jeseník, okres Jeseník, msvapenna.cz

Název dokumentu: Ochrana před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí

Platnost dokumentu: Dokument platný od 1. 9. 2020

Kdo dokument vypracoval: ředitelka MŠ

Samostatný dokument: ne, součást ŠVP

Formální a obsahová stránka dokumentu:

Dokument má rozsah 2 stran.

Uvádí se zde, že děti v rámci plnění cílů integrovaných bloků vzhledem k věkovým zvláštnostem budou vedeny např. k uvědomění si zdravého životního stylu, k ochraně svého zdraví, zdraví ostatních dětí, k pochopení nebezpečí hrozících při závislostech z kouření, drog, alkoholu.

Jeho *struktura neodpovídá* doporučenému minimálnímu preventivnímu programu, je zpracován velmi obecně, je zde uvedeno pouze několik cílů, chybí, jak by mateřská škola řešila konkrétní rizikové situace a nejsou zde uvedeny kontakty na organizace v případě potřeby.

Mateřská škola Herrmannova a Baarova Olomouc, okres Olomouc,
ms-herrmannova.cz

Mateřská škola Baarova Olomouc je odloučeným pracovištěm MŠ Herrmannova Olomouc, tudíž tento dokument mají obě mateřské školy stejný.

Název dokumentu: Minimální program preventivního působení v oblasti eliminace sociálně patologických jevů a rozvíjení zdravého životního stylu u dětí mateřské školy

Platnost dokumentu: platný od 24. 8. 2021

Kdo dokument vypracoval: ředitelka MŠ

Samostatný dokument: ne, součást ŠVP

Formální a obsahová stránka dokumentu:

Rozsah dokumentu jsou 4 strany. Dokument působí přehledně a vychází z ŠVP.

Program obsahuje rozepsané psychické předpoklady pro rozvoj zdravé osobnosti dítěte: sebedůvěru, sebeúctu, seberozvíjení (například – při spontánních hrách dochází k rozvoji sebevědomí a seberozvíjení. Dospělý by měl být pozorovatel a spoluhráč. Také jsou vhodné námětové hry, společná stavba dětí a zařazení dramatické výchovy, která pomáhá dětem v rozvoji komunikace, vyjadřovat pocity, nálady a momentální rozpoležení. Také uvádí fyzické předpoklady pro rozvoj zdravé osobnosti dítěte (například rozvíjení fyzické zdatnosti – rozvoj povědomí o ochraně zdraví, pravidlech bezpečnosti, chránit zdraví své i ostatních

a osvojit si znalosti o přírodě).

Struktura neodpovídá doporučenému schématu Minimálního preventivního programu a nejsou zde uvedeny kontakty na krizové poradenství.

Mateřská škola Bludov, okres Šumperk, ms.bludov.cz

Název dokumentu: Minimální preventivní program

Samostatný dokument: ano

Platnost dokumentu: školní rok 2020–2021

Kdo dokument vypracoval: ředitelka školy

Formální a obsahová stránka dokumentu:

Rozsah tohoto minimálního preventivního plánu je 16 stran.

Jeho **struktura odpovídá** doporučenému vzoru, obsahuje identifikační údaje o škole, úvod, právní normy, charakteristiku školy, analýzu současného stavu, dlouhodobé cíle, konkrétní úkoly, cíle pro prevenci a vyhodnocení programu. Také obsahuje přílohu *Syndrom týraného dítěte* s popisem typu konkrétního rizikového chování a východisky (například změny v chování dítěte – celková stísněnost a nezáměr dění kolem sebe, úzkost a vyděšené reakce v přítomnosti konkrétních dospělých osob, agrese, šikana. Také, co vše můžeme sledovat na týraném, zanedbávaném a zneužívaném dítěti. V dokumentu je uvedeno, jak postupovat, když jako pedagog zjistíme, že je dítěti ubližováno, jaké instituce oslovit a na koho se obrátit).

Mateřská škola Velká Bystřice, okres Olomouc, msvb.cz

Název dokumentu: Minimální preventivní program

Samostatný dokument: ne, součást ŠVP

Platnost dokumentu: 30. 8. 2021

Kdo dokument vypracoval: ředitelka školy a kolektiv učitelek

Formální a obsahová stránka dokumentu:

Tento dokument má rozsah 6 stran.

Obsahuje i doplňkový program na podporu zdraví, kde je uvedeno, jak dítě vychovávat

ke zdravému způsobu života a podpoře zdraví (například sebeobsluha, odpovědnost za vlastní chování, potřeba čistoty a úpravy zevnějšku). Minimální preventivní program prolíná ŠVP s oblastmi Dítě a svět, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a jeho tělo, Dítě a svět.

Tento dokument *nerespektuje doporučenou strukturu*, je zpracován obecně a nejsou zde uvedeny kontakty na instituce a organizace v případě potřeby.

Mateřská škola Zářičí, okres Přerov, mszarici.cz

Název dokumentu: Minimální preventivní program

Samostatný dokument: ano

Platnost dokumentu: neuvedeno

Kdo dokument vypracoval: ředitelka školy

Formální a obsahová stránka dokumentu:

Dokument má rozsah 2 stran.

Obsahuje základní filozofii mateřské školy, která pracuje s principy waldorfské pedagogiky a má vypracovaný ŠVP, ve kterém je prevence sociálně patologických jevů přímo zakotvena a rozpracována. Uvádí zde cíle a konkretizace obecných záměrů, například sebedůvěra – respekt vůči druhým dětem, vlastní sebevědomí spojené s úctou k druhému.

Tento dokument *nemá strukturu* doporučeného vzoru minimálního preventivního programu, ale je vytvořen z potřeb mateřské školy a vyplývá z ŠVP. Nejsou zde uvedeny kontakty na organizace a instituce v případě potřeby.

Mateřská škola Buk, okres Přerov, obecuk.eu

Název dokumentu: Školní preventivní program

Samostatný dokument: ano

Platnost dokumentu: 1. 9. 2019

Kdo dokument vypracoval: osoba odborně způsobilá pro vznik rizik

Formální a obsahová stránka dokumentu:

Rozsah dokumentu je 12 stran.

Obsah dokumentu tvoří formy prevence v rámci kompetencí podpory zdraví a zdravého životního stylu, rozvoj sebedůvěry, sebe rozvíjení. Vhodnou metodou je prožitkové, situační

a spontánní sociální učení. Uvádí se zde, že pro předškolní děti není třeba vytvářet přímo specifický program a není vhodné realizovat preventivní programy frontální výukou. Důležitá je důsledná realizace rámcového programu pro předškolní vzdělávání a spolupráce s rodiči. Dokument také obsahuje první pomoc při otravě alkoholem a návykovými látkami. Školní preventivní program *nemá doporučovanou strukturu* a nejsou zde uvedené kontakty na organizace při krizových situacích.

Mateřská škola Kostelec u Holešova, okres Přerov, materska-škola-kostelec-u-holesova.cz

Název dokumentu: Pokyny ředitelky mateřské školy pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví dětí

Samostatný dokument: ano

Platnost dokumentu: 31. 8. 2020

Kdo dokument vypracoval: ředitelka školy

Formální a obsahová stránka dokumentu:

Rozsah tohoto dokumentu je 6 stran.

Tento dokument obsahuje organizaci a postupy bezpečnosti při práci s dětmi, např. vyzvedávání dětí, bezpečnost při školních výletech, postup při úrazu dítěte. Jako ochranu před patologickými jevy zdůrazňuje tento dokument nenásilnou formou a přiměřeně věku pochopit důležitost problematiky spojené s užíváním drog, alkoholu, i virtuální závislosti. Důležité je také vytvoření příznivého školního klimatu dohromady mezi rodiči, dětmi a pedagogickými pracovníky. Tento dokument *nemá doporučenou strukturu* a nejsou zde uvedeny kontakty na organizace při řešení krizových situací.

Mateřská škola Víceměřice, okres Prostějov, vicemerice.cz/skolka

Název dokumentu: Směrnice mateřské školy Víceměřice proti šikanování

Samostatný dokument: ano

Platnost dokumentu: 1. 9. 2016

Kdo dokument vypracoval: není uvedeno

Formální a obsahová stránka dokumentu:

Rozsah dokumentu je 1 strana.

Obsahuje definici šikany, postup a požadavky na ochranu dětí před šikanou v MŠ. U primární prevence v mateřské škole se uvádí, že je důležité nastavení a společné tvoření pravidel chování ve třídě, nastavení hodnocení a sebehodnocení dětí, společný postup při náznaku patologického chování. Dokument *nemá doporučenou strukturu*, ale uvádí kontakt na spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou.

Mateřská škola Křížkovského, Jeseník, okres Jeseník, okres modraskolka.ic.cz

Název dokumentu: Školní preventivní program v oblasti prevence sociálně patologických jevů

Samostatný dokument: ne

Platnost dokumentu: 2021

Kdo dokument vypracoval: ředitel školy

Formální a obsahová stránka dokumentu:

Rozsah dokumentu je 1 strana a dále je preventivní program uveden v rozsahu jednoho odstavce ke každému integrovanému bloku v ŠVP.

Cíle preventivního programu jsou součástí integrovaných bloků v ŠVP. Každý integrovaný blok obsahuje v závěru popsané cíle. Např. znát a dodržovat pravidla společného soužití ve skupině, vědět, že je možné konflikty řešit různými způsoby. V preventivním programu je důležité pozorování dětí a vyhodnocování vztahů ve třídě. Dokument *nemá doporučenou strukturu* a neobsahuje odkaz na organizace při řešení krizových situací.

Mateřská škola Pohádka, Zábřeh, okres Šumperk, mspohadkazabreh.cz

Název dokumentu: Školní preventivní program – působení

Samostatný dokument: ne

Platnost dokumentu: 1. 1. 2021

Kdo dokument vypracoval: ředitel školy

Formální a obsahová stránka dokumentu:

Rozsah preventivního programu jsou 3 strany.

Program uvádí, že základem prevence je vytvářet sociální kompetence. Vhodné je

prožitkové učení, kdy si dítě osvojuje schopnost rozhodnout se. Důležitá je podpora dětí ke zdravému životnímu stylu a rozvoji osobnosti dítěte. Také je důležité zaměřit se na kompetence k sebedůvěře, samostatnosti a sebejistotě, děti by měly umět odhadnout své síly, nepřeceňovat, ani nepodceňovat se. Oblasti, na které se vztahuje preventivní působení jsou např. prevence šikany, prevence virtuálních drog. Dokument *nemá doporučenou strukturu* a neobsahuje kontakty na organizace při řešení krizové situace.

Mateřská škola Dřevnovice, okres Prostějov, ms.drevnovice.cz

Název dokumentu: Prevence sociálně patologických jevů

Samostatný dokument: ne

Platnost dokumentu: není uvedeno

Kdo dokument vypracoval: není uvedeno

Formální a obsahová stránka dokumentu:

Rozsah dokumentu je 1 strana a jeho hlavním cílem je osvojit si základní kompetence v oblasti zdravého životního stylu a rozvoj dovedností, kdy děti budou odmítat škodlivé vlivy. Dokument *neodpovídá doporučené struktuře* a neobsahuje kontakty na organizace při řešení krizových situací.

Tyto (níže uvedené) mateřské školy měly na svých webových stránkách uvedeno, že je dokument upravující primární prevenci rizikového chování obsažen v příloze ŠVP. Dokument ale nebyl zveřejněn. Protože dokumenty nebylo možné analyzovat, nebyly zařazeny do souboru dokumentů. Jednalo se o tyto mateřské školy: **Mateřská škola Sedmikráska, Olomouc, sedmikraska.info; Mateřská škola Gemerská a Kollárova, Litovel, msgemerska.cz; Mateřská škola Pivín, Prostějov, mspivin.cz.**

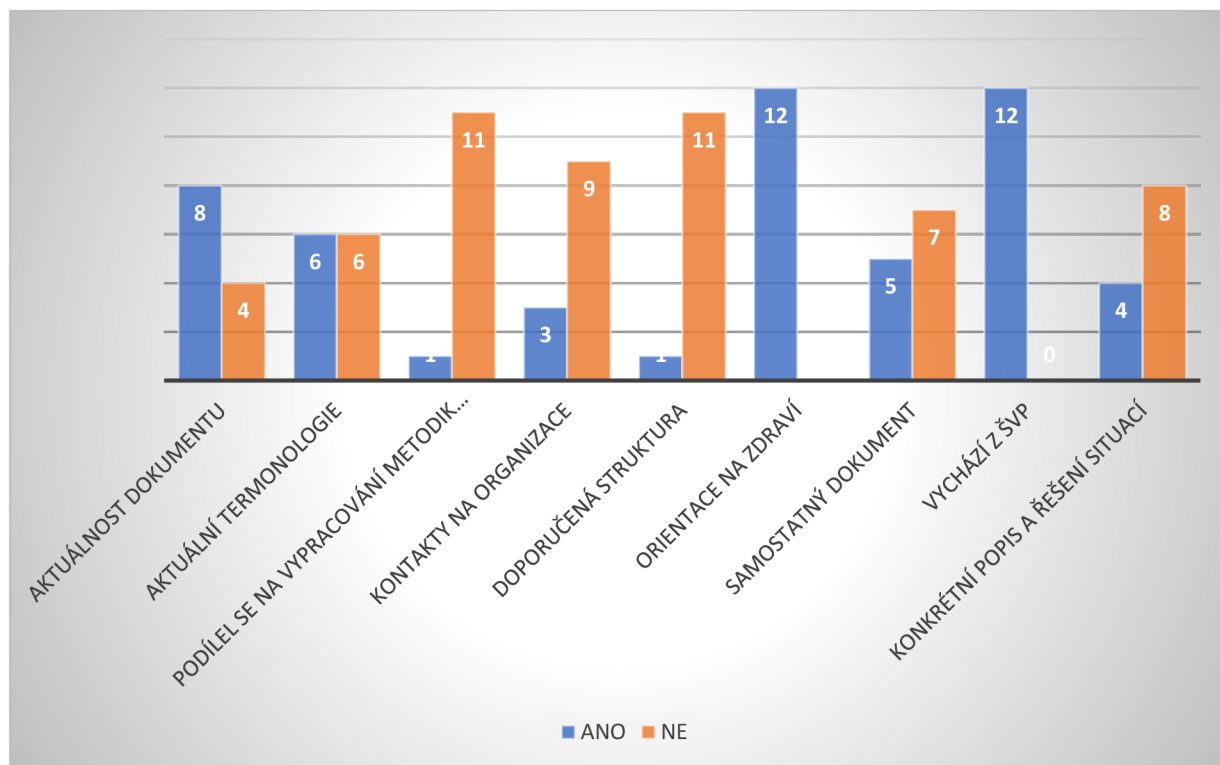
V následující přehledové tabulce (Tab. 2) jsou uvedeny jednotlivé výše zmiňované mateřské školy a jednotlivé posuzované komponenty dokumentů. Pokud se komponent u dokumentu mateřské školy nachází, je označen symbolem ✓. Pokud se komponent v dokumentu nenachází, je označen symbolem X. Cílem je prezentovat vyhledat co možná nejvíce společných znaků.

Tab. 2 Mateřské školy a jejich jednotlivé obsahové a formální komponenty obsažených ve studovaných dokumentech

	Aktuálnost dokumentu	Aktuální terminologie	Na vypracování se podílel metodik prevence	Kontakty na organizace	Doporučená struktura	Orientace na zdraví	Samostatný dokument	Vychází z ŠVP	Konkrétní popis a řešení situací
MŠ Vápenná Jeseník	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✗
MŠ Herrmannova Olomouc	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✗
MŠ Baarova Olomouc	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✗
MŠ Bludov	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓
MŠ Velká Bystřice	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✗
MŠ Záříčci	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✗
MŠ Buk	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓
MŠ Kostelec u Holešova	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓
MŠ Víceměřice	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓
MŠ Křížkovského Jeseník	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✗
MŠ Pohádka Zábřeh	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✗
MŠ Dřevnovice	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✗

Z výše uvedené tabulky (Tab. 2) vyplývá kolik mateřských škol má nebo nemá v dokumentu upravujícím primární prevenci rizikového chování na svých webových stránkách uvedeny vybrané komponenty. Výsledek výskytu jednotlivých komponentů je znázorněn v níže uvedeném grafu (Graf 1).

Graf 1 Četnostní výskyt jednotlivých komponentů k Tab. 2

SHRnutí ZJIŠTĚNÍ Z PROVEDENÉ ANALÝZY DOKUMENTŮ

Velmi nízký počet mateřských škol Olomouckého kraje samostatně zřízených bez základních škol má na svých webových stránkách zveřejněn dokument, který by řešil (upravoval) primární prevenci rizikového chování v mateřské škole.

Z celkového počtu 228 mateřských škol Olomouckého kraje zřizovaných samostatně bez základních škol má pouze 12 mateřských škol ve svých dokumentech ošetřenou primární prevenci rizikového chování. V okrese Přerov jsou to 3 mateřské školy, v okrese Olomouc jde o 3 mateřské školy, v okrese Šumperk se jedná o 2 mateřské školy, v okrese Prostějov se nacházejí 2 takovéto mateřské školy a v okrese Jeseník nacházíme 2 mateřské školy.

Z výše uvedeného grafu (Graf 1) vyplývá, že z celkového počtu 12 mateřských škol Olomouckého kraje, které mají na svých webových stránkách zveřejněné dokumenty k primární prevenci rizikového chování, má nejvíce společných znaků komponenta týkající se **orientace na zdraví dětí**. Ve všech 12 dokumentech mateřských škol, které měly zveřejněny dokumenty k primární prevenci rizikového chování na svých webových stránkách, bylo uvedeno, že mateřské školy se orientují na zdraví dětí, rozvoj osobnosti dítěte, podporu zdravého životního stylu a rozvoj kompetencí jako je sebevědomí, seberozvíjení a sebeúcta.

Také ve všech 12 dokumentech **bylo uvedeno, že dokument vyplývá nebo se prolíná s ŠVP**.

Aktuální platnost dokumentu mělo celkem 8 posuzovaných dokumentů. Aktuální terminologii pak 6 dokumentů. Samostatný dokument tvořilo 5 z nich. **Konkrétní popis a řešení krizových situací** měly v dokumentu uvedeny 4 mateřské školy. **Kontakty na organizace a instituce**, na které by bylo možné se obrátit v případě potřeby, měly ve svém dokumentu uvedeny 3 mateřské školy a **doporučenou strukturu** minimálního preventivního programu měla pouze jediná mateřská škola.

Rozsah dokumentu byl v rozmezí od jedné do 16 stran, kdy jednu stranu měly zpracovány 3 MŠ, rozsah 2 stran měly 2 MŠ, rozsah 3 stran měla 1 MŠ, 4 strany činil rozsah u 1 MŠ, rozsah 6 stran měly 2 MŠ, nad deset stran pak rozsah 12 stran činil u 1 MŠ, nevíce, tj. rozsah 16 stran, měla 1 MŠ. Kvalitativní analýza se ukázala jako nezastupitelná, neboť jednotlivé dokumenty byly velmi specifické.

DISKUSE

V odborné literatuře se uvádí, jak je důležité začít s primární prevencí rizikového chování již v předškolním věku. Miovský (2015) zmiňuje, že by bylo nejlepší, kdyby k rizikovému chování dětí nikdy nedošlo. To znamená začít včas s primárně preventivními aktivitami u předškolních dětí.

Cílem bakalářské práce bylo posoudit obsahové a formální komponenty dostupné v dokumentech upravujících primární prevenci v kontextu mateřských škol na jejich webových stránkách. Původně bylo zamýšleno mateřské školy autorkou osobně navštívit, ale bohužel v době pandemie Covid-19 byly mateřské školy zcela uzavřeny. Autorka práce odeslala email ředitelům a ředitelkám mateřských škol s prosbou o zaslání „jejich“ minimálního preventivního programu. Osloveno bylo deset mateřských škol, ale autorce odpověděla pouze jedna ředitelka, a to, že „jsou malá škola, že to mít určitě nemusí“. Autorka tedy vyhledala a zhlédla webové stránky mateřských škol. Původně myslela, že bude mateřských škol mnohem více a dokumenty budou hodnoceny podle doporučeného vzoru, jak jej uvádí Miovský (2015), Burdová (2019) a Pražské centrum primární prevence (2015). Bohužel jen velmi málo mateřských škol mělo tento dokument uvedeno na webových stránkách a každý z nich byl zcela jiný, odlišně označen a strukturován, a najít shodné znaky bylo velmi obtížné. Autorka připustila i možnost, že mateřské školy mohou mít minimální preventivní plán vypracován, ale nemají ho přístupný (zveřejněn) na webových stránkách. Základní školy tento dokument přístupný na webových stránkách mít musí.

U mateřských škol panuje značná nejednotnost mezi konkrétními institucemi. MŠMT (2010) doporučuje mít minimální preventivní program vypracován a Česká školní inspekce jej při své kontrolní činnosti vyžaduje. Také veškeré dokumenty školy by měly být přístupné rodičům (zájemcům o vzdělávání dítěte v MŠ), a pokud rodič nemůže navštívit mateřskou školu v době zápisu, je odkázán zjistit si informace o mateřské škole pouze z webových stránek či z jiných veřejně dostupných zdrojů informací. Při analýze dokumentů také bylo zjištěno, že pokud má mateřská škola minimální preventivní program vypracován, je skoro vždy součástí ŠVP, který mají mateřské školy povinnost mít uveřejněn. Z výše uvedeného vyplývá, že pokud v uvedených ŠVP mateřské školy minimální preventivní program uveden nemají, s největší pravděpodobností jej nemají vůbec.

Důvodů, proč nemají ředitelé a ředitelky mateřských škol vypracován minimální preventivní program, může být mnoho. Primární prevence rizikového chování je velmi důležitá, ale podle výročních zpráv České školní inspekce a výroční zprávy Olomouckého

kraje je *největší nedostatek právě v nízkém povědomí pedagogů o primární prevenci rizikového chování, jejich dalšího vzdělávání k tomuto tématu, financím, nedostatku metodických materiálů a velkému počtu dětí na třídách.*

Původní myšlenka k bakalářské práci byla vytvořit návod nebo jakýsi vzorový dokument, jak zpracovat minimální preventivní program, protože když jej po „naší mateřské škole“, kde autorka pracuje, vyžadovala při své kontrolní činnosti Česká školní inspekce, autorka vůbec netušila, že by měl takový dokument být zpracován a k dispozici. Po zjištění velmi malého počtu mateřských škol, které mají aspoň „nějaký“ dokument k primární prevenci vypracován, si autorka uvědomila, že by bylo vhodné rozšířit povědomí o primární prevenci rizikového chování přímo do mateřských škol ke konkrétním pedagogům. Byla by vhodná větší spolupráce mezi pedagogy a oblastními metodiky prevence i v podobě různých seminářů a osvěty. Také dát prostor na vyjádření samotným ředitelům škol, proč se tomuto tématu věnují méně.

Pro bakalářskou práci z časových a regionálních důvodů zvolila autorka analýzu dokumentů mateřských škol Olomouckého kraje, ale ráda by ještě zjistila, jak je to v ostatních krajích. Například Středočeský kraj se primární prevenci rizikového chování věnuje ve velké míře. Na Pražském centru primární prevence je uveden výzkum na základních školách, kde bylo analyzováno 50 minimálních preventivních programů. K mateřským školám bohužel žádný takový výzkum autorka nedohledala, resp. pouze výzkum o nadužívání moderních technologií u předškolních dětí a výzkum o zdraví dětí.

Minimální preventivní programy mezi sebou autorka nehodnotila, jen je srovnávala podle doporučeného vzoru a hledala společné znaky vzhledem k tomu, že se k nim nemohl nikdo vyjádřit. *V podstatě všechny mateřské školy, které jsou zde uvedeny a jejichž dokumenty byly analyzovány, jsou vítězové.* I když jsem dokumenty nehodnotila, ale pouze posuzovala obsah směrem k doporučenému vzoru, některé obsahové komponenty autorku jako pedagoga velmi zaujaly a myslí si, že je přenese i do mateřské školy, kde je zaměstnána – jde např. o přesný postup první pomoci při úrazu dítěte nebo první pomoci při požití některých jedovatých látek. Také to, jak lze poznat týrané a zneužívané dítě, kdy opravdu může být těžké všimnout si i nenápadných změn v chování dítěte, je velmi cennou komponentou. V jedné příloze minimálního preventivního programu autorka zhlédla dotazník s konkrétním popisem situací, které by při vyhodnocení mohly na takové chování efektivně upozornit.

Autorku velmi zaujal výzkum ohledně nadužívání moderních technologií v předškolním věku a myslí si, že pokud by měla ještě někdy příležitost zpracovat nějakou

další kvalifikační, odbornou či profesní práci, určitě by se zaměřila na uvedené téma. Nadužívání technologií není totiž problémem jen v domácím prostředí – děti mnohdy tráví sledováním filmů i čas v mateřských školách nebo družinách. Česká školní inspekce doporučuje vytvářet u dětí technologickou gramotnost, tak bylo v mateřských školách pořízeno velké množství tabletů, notebooků a interaktivních tabulí.

Pokud pedagog tyto *moderní technologie používá jako zpestření výuky*, je to samozřejmě v pořádku. Pokud ale děti místo pobytu venku zhlédnou dvouhodinový film, je to velký problém. Důsledkem delšího času, které děti tráví používáním moderních technologií, je i obezita, která může vést právě k šikaně. Děti jsou také více roztěkané, nedokážou se soustředit na hru a nebaví je hrát si s hračkami ani s takovými, jako je Lego (které dlouhodobě patří mezi oblíbené hry). Osobně si autorka myslí, že dnešní děti se na těchto přístrojích orientují velmi dobře a v mateřských školách by se měly naopak dozvědět, že jsou i jiné činnosti, které by jim mohly přinášet radost.

Dalším rizikovým chováním, které je nyní nejen v literatuře často zmiňováno, je *obezita a s ní související šikana*. Mnoho dětí nemělo možnost minulý rok navštěvovat zájmové a volnočasové kroužky, chodit pravidelně sportovat, jak byly dříve zvyklé, a vše se mohlo podepsat nejen na jejich psychice, ale i na fyzické kondici. Bohužel přímo k tomuto tématu jsou výzkumy spíše medicínského zaměření.

Také by bylo vhodné se v dalším výzkumu zaměřit na *osobnost pedagoga a jeho přístup k dětem*. Mnohdy si totiž pedagog svým jednáním vůbec neuvědomuje, že může dítěti způsobit trauma na celý život. Povolání pedagoga je náročné po všech stránkách, děti vyžadují neustálou pozornost, nehledě na to, že za ně mají pedagogičtí pracovníci zodpovědnost. Také vysoký počet dětí na třídách a i inkluze, která občas přináší situace, které jsou pedagogickým pracovníkům méně známé, je nutné se neustále učit a zjišťovat nové informace. Ale je hodně opravdu skvělých pedagogů, kolegů a kolegyň jak v mateřských, základních i vysokých školách, kterým na dětech, resp. žácích a studentech záleží, obětují jim i svůj volný čas, motivují je do dalšího vzdělávání a jsou jim oporou.

ZÁVĚR

V naší společnosti se nyní pojem prevence nejvíce užívá ve spojení s onemocněním Covid-19. Desinfikujeme si ruce, nosíme roušky a ochranné pomůcky, očkujeme se nebo očkování odmítáme, ale hlavně doufáme, že „to pomůže“ a že jsme pro to, abychom neonemocněli, udělali vše, a to pro sebe i nejbližší okolí. V oblasti primární prevence rizikového chování je to velmi podobné. Pokud máme vlastní děti nebo jsme pedagogové, snažíme se děti ochránit před všemi nástrahami, aby v dnešním světě „přežily“, byly zdravé, dokázaly se v něm orientovat a byly v životě spokojené.

Předškolní věk je krásné období plné různých změn, jak fyziologických, psychických i sociálních. Dítě se dostává do zcela nového prostředí mateřské školy a získává nové zkušenosti, dovednosti a základy do života. V tomto období se také formuje osobnost dítěte, a proto by pedagogové měli být dítěti vzorem a oporou. Ne všechny děti vyrůstají v harmonickém prostředí, ve funkčním rodinném zázemí a mnohdy je velice složité umět tuto situaci poznat anebo řešit. Pokud nemají tyto děti podporu poskytnutou včas, situace se časem zhoršuje a někdy může přejít do celoživotních problémů.

V současné době se rizikové chování u dětí mění. Mnohem častěji je nyní řešena závislost dětí na moderních technologiích a nyní nově i obezita, která může být druhotně rizikem pro vznik šikany. Stoupá také počet agresivních dětí a dětí s problémovým chováním.

Cílem bakalářské práce bylo posoudit formální a obsahové komponenty, které obsahují dokumenty, které by měla mít každá mateřská škola vypracovány v rámci primární prevence rizikového chování v mateřských školách. Tyto dokumenty mají doporučenou strukturu a mělo by v nich být uvedeno, jaké hlavní problémy mají jednotlivé mateřské školy, jaké konkrétní typy rizikového chování se v mateřské škole objevují a způsoby, jak tyto situace řešit. Také odkaz na organizace, na které se mohou ředitelé mateřských škol obrátit v případě krizových situací.

Z výše uvedené analýzy, provedené pro oblast samostatně zřízených mateřských škol Olomouckého kraje vyplývá, že jen malý počet škol má „nějakým způsobem ošetřenou primární prevenci rizikového chování“ na jejich webových stránkách. Jen jeden zkoumaný dokument totiž měl doporučenou strukturu.

Bylo by vhodné dále zjistit, proč tomu tak je. Může to možná být tím, že primární prevence rizikového chování je oblastí bohužel často podfinancovanou, což je velký paradox, protože je velmi důležitá a v důsledku vlastně „levnější“. Také nízké povědomí pedagogů

o primární prevenci rizikového chování, nejednotnost v terminologii a mezi institucemi, velmi málo metodických materiálů k dispozici aktérům vzdělávání, nedostatek kvalitních programů určených právě pro tuto konkrétní cílovou skupinu a malá spolupráce s oblastními metodiky prevence – to jsou jen některé z myšlenek autorky. Situaci nyní komplikuje obrovská zahlcenost pedagogicko-psychologických poraden, kdy některé děti čekají na vyšetření i více než čtyři měsíce. Pokud by mateřské školy měly možnost nějakého vzoru, jak vypracovat minimální preventivní plán a hlavně, kde ho najít, bylo by to jedno z možných řešení, jak posílit povědomí o primární prevenci rizikového chování. Ideální by bylo, aby program vycházel přímo z potřeb konkrétní mateřské školy, a hlavně aby byl účinný. Každá mateřská škola může řešit jiný problém a formální a obsahové komponenty mohou být jiné.

Také by bylo vhodné, aby pedagogové uměli rozlišit, zda případné problémové chování v mateřské škole zvládnou sami a kdy se obrátit se na odborníky. Některými uvedenými dokumenty by bylo vhodné nechat se inspirovat. Například v dokumentu k primární prevenci rizikového chování mateřské školy Bludov byl uveden přesný postup s dotazníkem, jak poznat týrané, zanedbávané nebo zneužívané dítě. Dokument také obsahoval, jak tyto krizové situace řešit a na jaké instituce se obrátit. Protože – i kdybychom tím měli pomoc jedinému dítěti, bude to mít smysl.

SEZNAM LITERATURY

Knižní zdroje

BĚLÍK, Václav a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. ISBN 978-80-7435-726-8.

BĚLÍK, Václav a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí: pro studenty pomáhajících oborů*. Brno: Tribun EU, 2016. ISBN 978-80-263-1015-0.

BURDOVÁ, Eva. *Rukověť školního metodika*. Středočeský kraj, 2019. ISBN 978-80-88332-00-8.

ČAPEK, Robert. *Liný učitel: kompas moderního učitele*. Dotisk 1. vydání. Praha: Raabe, [2020]. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-456-5.

ČERNÝ, Vojtěch a GROFOVÁ, Kateřina. *Děti a emoce: učíme děti vnímat, poznávat a pracovat se svými pocity*. 3. vydání. Brno: Edika, 2020. ISBN 978-80-266-1558-3.

DIVOKÁ, Jana. *Jak podpořit dítě s problémovým chováním ve škole*. V Praze: Pasparta, 2017. ISBN 978-80-88163-72-5.

ESSA, Eva. *Jak pomoci dítěti: metody zvládnání problémů dětí v předškolní výchově*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 9788025129289.

HAVLOVÁ, Jana, HAVLÍNOVÁ, Miluše a VENCÁLKOVÁ Eliška, ed. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole: aktualizovaný modelový program podpory zdraví (dokument a metodika)*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674878.

HOFERKOVÁ, Stanislava, KRAUS, Blahoslav, BĚLÍK, Václav. *Sociální patologie a prevence pro studenty učitelských oborů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017. ISBN 978-80-7435-686-5.

HUTYROVÁ, Miluše. *Děti a problémy v chování: etopedie v praxi*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1523-3.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

KREJČOVÁ, Věra, POCHE, Jana, KARGEROVÁ, Jana, SYSLOVÁ, Zora. *Individualizace v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0812-9.

KRULICHOVÁ, Eva, PODANÁ Zuzana, BURIÁNEK, Jiří. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.

- MERTIN, Václav, GILLERNOVÁ, Ilona, ed. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.
- MICHALOVÁ, Zdeňka. *Předškolák s problémovým chováním: projevy, prevence a možnosti ovlivnění*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0182-3.
- MIOVSKÝ, Michal, SKÁCELOVÁ, Lenka, ZAPLETALOVÁ, Jana, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- MIOVSKÝ, Michal, SKÁCELOVÁ, Lenka, ČABLOVÁ, Lenka, VESELÁ, Michaela, ZAPLETALOVÁ, Jana. *Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy*. Dotisk 1. vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze v NLN s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-397-6.
- MIOVSKÝ, Michal, SKÁCELOVÁ, Lenka, ZAPLETALOVÁ, Jana, et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.
- OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8.
- PACLT, Ivo. *Hyperkinetická porucha a poruchy chování*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-14-26-4.
- PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodik prevence a jeho role na základní škole*. V Praze: Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-28-5.
- PRŮCHA, Jan, KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.
- PTÁČEK, Radek. *Poruchy chování v dětském věku*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-81-4.
- PUGNEROVÁ, Michaela, KVINTOVÁ, Jana. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5452-9.
- RÖNNAU-BÖSE, Maike, FRÖHLICH-GILDHOFF, Klaus. *Psychická odolnost předškoláků*. Přeložil Alena BEZDĚKOVÁ. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1790-9.
- SPERRY, Rachel W. *Komunikace v problémových situacích s dítětem v MŠ*. Přeložil Olga von POHL. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1115-0.
- SVOBODA, Jan. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0603-3.

SVOBODA, Jan. *Lidský vztah a jeho role při řešení problémů: (rodina, mateřská škola, základní škola)*. V Praze: Jonathan Livingston, 2020. ISBN 978-80-7551-177-5.

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4.

ŠMELOVÁ, Eva. *Bezvýhradná akceptace ve výchově dítěte*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4217-4.

VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367912-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN isbn978-80-262-0696-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Internetové zdroje

Cílové skupiny v primární prevenci rizikového chování. *Národní ústav pro vzdělávání* [online].

Veronika Pavlas Martanová, květen 2014 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/cilove-skupiny-v-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani-1>

Co je rizikové chování v dopravě. *Pražské centrum primární prevence* [online]. [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/rch-v-doprave.html>

Doporučené metodiky. *Výchova ke zdraví* [online]. 2017 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <http://www.vychovakezdravi.cz/clanky/zavislosti/doporucene-metodiky.html>

LUSTIGOVÁ, Michaela, 2017. Studie zdraví dětí 2016. In: *Státní zdravotní ústav* [online]. Státní zdravotní ústav, 2.11.2017 [cit. 2021-12-06]. Dostupné z:

<http://www.szu.cz/search.php?action=results&query=v%C3%BDsledky+studie+zdrav%C3%AD+d%C4%9Bt%C3%AD&x>

Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2018/2019 - výroční zpráva ČŠI. *Česká školní inspekce* [online]. 2019 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: [https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Kvalita-a-efektivita-vzdelavani-a-vzdelavaci-s-\(2\)](https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Kvalita-a-efektivita-vzdelavani-a-vzdelavaci-s-(2))

Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2019/2020 - výroční zpráva ČŠI. *Česká školní inspekce* [online]. 2020 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: [https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Kvalita-a-efektivita-vzdelavani-a-vzdelavaci-s-\(3\)](https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Kvalita-a-efektivita-vzdelavani-a-vzdelavaci-s-(3))

Manuál pro tvorbu Minimálního preventivního programu, Praha: Pražské centrum primární prevence, 2010. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/minimalnipreventivni-program/manual-pro-tvorbu-mpp-zakladni-pojmy>

Manuál pro tvorbu preventivního programu školy v mateřských školách. *Pražské centrum primární prevence* [online]. 2015 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: http://www.prevence-praha.cz/images/Autorske_texty/PPS_pro_MS.pdf

O Nás. *Preventivní buňka centra dětské traumatologie Fakultní nemocnice Brno* [online]. Brno: Fakultní nemocnice Brno [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <http://www.detibezurazu.cz/>

POKORNÁ, Kristina, 2016. Úrazy-hlavní nepřátelé dětí. In: *Výchova ke zdraví* [online].

Výchova ke zdraví, 13.5.2016 [cit. 2021-12-06]. Dostupné z: <http://www.vychovakezdravi.cz/clanky/prevence-urazu.html>

Prevence dětských úrazů. *Státní zdravotní ústav* [online]. [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <http://www.szu.cz/tema/podpora-zdravi/prevence-detskych-urazu>

The Role of Modern Technologies and the Internet in Preschool Children: The Risks of their Use from the Parents' Perspective. *Adiktologie v preventivní a léčebné praxi* [online]. 2021, 1.8.2021 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: <https://www.aplp.cz/wp-content/uploads/2021/08/01rokosova.pdf>

Stav drogové problematiky v Evropě [online]. Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost, 2005 [cit. 2021-11-24]. ISBN 92-9168-235-7. ISSN 1830-0758. Dostupné z:

https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/366/TDAC05001CS1_69501.pdf

Systém evidence preventivních aktivit SEPA [online]. [cit. 2019-08-21]. Dostupné z: <https://www.preventivni-aktivity.cz>

Školní prevence v adiktologii. *Klinika adiktologie* [online]. 2019 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/skolni-prevence-v-adiktologii-1>

Tematická zpráva – Prevence a řešení šikany a dalších projevů rizikového chování ve školách. *Česká školní inspekce* [online]. 2016 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Prevence-a-reseni-sikany-a-dalsic>

VALKOUNOVÁ, Tereza: Děti by se riziku neměly vyhýbat ani v předškolním věku. *Ekolist.cz* [online]. 2021 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/tereza-valkounova-deti-by-se-riziku-nemely-vyhybat-ani-v-predskolnim-veku>

Vandalismus. *Šance dětem* [online]. Alena Petriščová, 2021 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/vandalismus>

Výroční zpráva o činnosti za školní rok 2020 / 2021. *Pedagogicko-psychologická poradna a Speciálně pedagogické centrum Olomouckého kraje* [online]. Mgr. Lubomír Schneider, 2021 [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: http://ppp-olomouc.cz/wp-content/uploads/2013/11/vyrocní_zprava_2021.pdf

Webové stránky mateřských škol

BIZOŇOVÁ, Lenka, 2021. Školní preventivní program v oblasti prevence sociálně patologických jevů. In: *Www.modraskolka.ic.cz* [online]. Jeseník: Mateřská škola Jeseník, Křížkovského 1217, příspěvková organizace, 1.9.2021 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: https://www.modraskolka.ic.cz/skolni_vzdelavaci_program.pdf

ČERVINKOVÁ, Jiřina. Minimální preventivní program. In: *MŠ Zářičí* [online]. Zářičí: Mateřská škola Zářičí [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.mszarici.cz%2Ffiles%2Fminimalni-preventivni-program.docx&wdOrigin=BROWSELINK>

HANNIGOVÁ, Pavlína, 2020. Ochrana před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí. In: *Mateřská škola Vápenná* [online]. Vápenná: Mateřská škola Vápenná, 9.7.2020 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http%3A%2F%2Fmsvapenna.cz%2Fwp-content%2Fuploads%2F2018%2F08%2F%25C5%25A0VP-aktualizace-2020.odt&wdOrigin=BROWSELINK>

NĚTKOVÁ, Kateřina, 2020. Minimální preventivní program. In: *Mateřská škola Bludov* [online]. Bludov: Mateřská škola Bludov, příspěvková organizace, 25.8.2020 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fms.bludov.cz%2Fwp-content%2Fuploads%2F2020%2F09%2Fminim%25C3%25A1ln%25C3%25AD-preventivn%25C3%25AD-program-Bludov-2020-2021.docx&wdOrigin=BROWSELINK>

PAZDEROVÁ, Lucie, 2021. Minimální preventivní program – šikana v MŠ. In: *MŠ Zámecké náměstí 83, Velká Bystřice* [online]. Zámecké náměstí 83, Velká Bystřice, 30.8.2021 [cit. 2021-12-07]. Dostupné z: <https://www.msvb.cz/wp-content/uploads/2016/02/%C5%A0VP-2021-po-%C4%8D%C5%A1i-cizinci-1.pdf>

PLUHÁČKOVÁ, Libuše, 2021. Minimální program preventivního působení v oblasti eliminace sociálně patologických jevů a rozvíjení zdravého životního stylu u dětí mateřské školy. In: *MŠ Herrmannova, Olomouc* [online]. Olomouc, 24.8.2021 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.ms->

herrmannova.cz%2Ffile.php%3Fnid%3D17413%26oid%3D8490897&wdOrigin=BROWSE
LINK

PLUHÁČKOVÁ, Libuše, 2021. Minimální program preventivního působení v oblasti eliminace sociálně patologických jevů a rozvíjení zdravého životního stylu u dětí mateřské školy. In: *MŠ Baarova Chomoutov* [online]. Olomouc, 24.8.2021 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.ms-herrmannova.cz%2Ffile.php%3Fnid%3D17413%26oid%3D8490897&wdOrigin=BROWSELI>

Pokyny ředitelky mateřské školy pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, 2020. In: *Mateřská škola Kostelec u Holešova* [online]. Kostelec u Holešova, 31.8.2020 [cit. 2021-12-01]. Dostupné z: https://mskuh.webnode.cz/_files/200027782-6139061392/Pokyny%20%C5%99editelky%20mate%C5%99sk%C3%A9%20%C5%A1koly%20pro%20oblast%20BOZ%20d%C4%9Bt%C3%AD.pdf

Prevence sociálně patologických jevů, 2021. In: *Mateřská škola Dřevnovice* [online]. Dřevnovice: Mateřská škola Dřevnovice, 2021 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <http://ms.drevnovice.cz/index.php?nid=13830&lid=cs&oid=4533419>

Směrnice mateřské školy Víceměřice proti šikanování, 2016. In: *Mateřská škola Kamarádi Víceměřice* [online]. Víceměřice, 1.9.2016 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.vicemerice.cz%2Fskolka%2Ffile.php%3Fnid%3D7700%26oid%3D5737068&wdOrigin=BROWSELINK>

URBÁŠKOVÁ, Dana, 2021. Školní preventivní program – působení. In: *Mateřská škola Pohádka, Zábřeh* [online]. Zábřeh: Mateřská škola Zábřeh Československé armády 650/13, 1.9.2020 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: https://www.mspohadkazabreh.cz/wp-content/uploads/2021/10/SVP_20-24.doc-Web.pdf

VALAŠEK, Juraj, 2019. Školní preventivní program. In: *Mateřská škola Buk, příspěvková organizace* [online]. Mateřská škola Buk, příspěvková organizace, Buk 21, 751 21 Prosenice: Mateřská škola Buk, 1.9.2019 [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.obecbuk.eu%2Fskolka%2Ffile.php%3Fnid%3D7420%26oid%3D8436131&wdOrigin=BROWSELINK>

Legislativa

Metodické dokumenty (doporučení a pokyny). *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy*, 2010 [online]. [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2016. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialniprogramy/metodicke-dokumenty-doporucenia-pokyny>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rejstřík škol a školských zařízení. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2013 [cit. 2021-12-06]. Dostupné z: <https://rejstriky.msmt.cz/rejskol/>

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2019. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, 2021. Dostupné z: RVP PV září 2021.pdf, MŠMT ČR ([msmt.cz](http://www.msmt.cz))

Vyhláška č. 197 z roku 2016 - kterou se mění Vyhláška č. 72 z roku 2005. *Olomoucký kraj* [online]. 11. 02. 2015 13:52:59n. l. [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <https://www.olkraj.cz/primarni-prevence-rizikoveho-chovani-cl-391.html>

Vyhláška č. 197/2016 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další vyhlášky. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2021-11-28.]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-197?text=74%202005>.

Vyhláška č.27/2016 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-197?text=27%202016>

Konference

KONFERENCE SCAN, z. s./ Klinika adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze / Hlavní město Praha, XVII. ročník mezinárodní konference Primární prevence rizikového chování a XII. ročník Pražského fóra primární prevence – *Kompetence a role různých profesí a pracovníků v oblasti prevence rizikového chování: novinky a výzvy*, 18.–19. října, Praha, Mariánské náměstí.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana HOLÁ
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Jan CHRASTINA, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Analýza dokumentů upravujících primární prevenci rizikového chování v mateřských školách Olomouckého kraje
Název v angličtině:	Analysis of documents governing primary prevention of risky behaviour in kindergartens in the Olomouc region
Anotace práce:	<p>Primární prevence rizikového chování je velmi důležitou oblastí v kontextu moderní edukace a je nutné s ní děti seznamovat již v předškolním věku. Každá mateřská škola by měla mít k primární prevenci rizikového chování vypracován minimální preventivní program.</p> <p>Předkládaná práce vychází z provedené obsahové analýzy minimálních preventivních programů na webových stránkách mateřských škol Olomouckého kraje. Cílem práce bylo posoudit formální a obsahové komponenty těchto studovaných dokumentů (n =12) ve finálním souboru.</p> <p>Z analýzy vyplynulo, že zveřejněných dokumentů je velmi málo, jsou obecné, nemají doporučenou strukturu (podle vzoru k dispozici mateřským školám) a nejsou v nich uvedeny kontakty na instituce v případě řešení krizových situací.</p> <p>Do budoucna by bylo vhodné rozšířit povědomí o primární prevenci rizikového chování ke konkrétním pedagogickým pracovníkům v mateřských školách a pokusit se vypracovat ideální vzor minimálního preventivního programu respektující všechna doporučení a strukturu.</p>
Klíčová slova:	rizikové chování, primární prevence, předškolní období, mateřská škola, dítě

Anotace v angličtině:	<p>Primary prevention of risky behaviour is a very important issue in a context of modern education and necessary to inform children already in preschool age. Each kindergarten should have a minimum preventive program for the primary risk behaviour prevention.</p> <p>The present thesis is based on the content analysis of minimum preventive programs on the kindergarten websites of the Olomouc region. The goal of this thesis was to assess formal and content components of the studied documents (n = 12) in final sample. The analysis showed that published documents is in very little amount, they are general, do not have recommended structure (according to the template available to kindergartens) and there are not listed contacts to institutions in case of crisis management solutions.</p> <p>In the future, it would be appropriate to expand its awareness of the primary risk behaviour for specific pedagogical workers in kindergartens and try to develop an ideal template of minimal program respecting all recommendations and appropriate structure.</p>
Klíčová slova v angličtině:	risk behaviour, primary prevention, preschool age, kindergarten, child
Rozsah práce:	59
Jazyk práce:	čeština